

TANZİMAT DÖNEMİ

EDEBİYATI

Hazırlayanlar:
Nilay ATAÇ,
Buket MUTLU,
Ayşe Nur ÖZDEMİR,
Pınar LİMANLIK

Osmanlı Devleti yükselme devrinde kendi uygarlıklarının Batınınkinden daha üstün olduğuna inanmış ve batıda olan yenilik ve reformlara kayıtsız kalmıştır. Batı ile olan ilişkiler sadece siyasal alanda olmuş bunun dışında kültürel ve bilimsel hiçbir konuyla ilişki içinde olunmamıştır. Ama 17. yüzyıl sonu ile 18. yüzyıl başlarında ardi ardına gelen malubiyetler ve bunun sonucunda gelen toprak kayıpları Osmanlı'ya adeta bir takat gibi gelmiş ve önemsemedikleri yenilikleri kale almayıp uygulamadıkları Avrupa'nın kendisinden kat kat önde olduğunu fark etmiştir. Gerileme dönemine giren Osmanlı, Batının askerî teknolojisinin savaşın sonucunda oldukça etkili olduğunu anlamış ve askerî teknolojiyi öğrenip kendi sistemlerine uygulayabilmek için Avrupa'ya elçiler göndermeğe başlamıştır.

Batının Osmanlı karşısındaki bu siyasal üstünlük bir süre sonra kendini farklı alanlarda da göstermiş ve zaman içinde halka da bu üstünlük yansımış olacak ki; halk arasında Batı özellikle Fransız taklitçiliği yayılmağa başlamıştır. Osmanlı aydınları Batıya gidip orada öğrendikleri her bilgiyi Osmanlı Devleti'nde uygulamayağa çalışmışlar ve bunun için pek çok uğraş vermişlerdir.

Bu arada Osmanlı her geçen gün biraz daha kötüleşip toprak kaybetmeğe devam etmiştir. Osmanlı'nın bu kötü durumundan faydalanmak isteyen Avrupalı devletler azınlıkları bahane ederek Osmanlı'nın iç işlerine müdahale etmeğe başlamışlar ve hatta tüm kontrolü ellerinde bulundurmuşlardır. Gerekli gördükleri yerde azınlıklara ayrıcalık verilmesini isteyerek sözde yenilik altında pek çok hak elde etmişlerdir.

Bunlardan biri de 1839'da 2. Mahmut'tan sonra tahta çıkan Abdülmecit, Reşit Paşa'nın da etkisiyle yayınlanan *Tanzimat Fermanı* (Gülhane Hatt-ı Hümayun) adlı siyasal içerikli bir fermandır. Bu nedenle 1839'da başlayan bu döneme *Tanzimat Dönemi* denir.

2.Mahmut döneminin sonuna doğru Batıda görev yapan Osmanlı elçileri Avrupa'da kameralizm adlı sistemi keşfetmişlerdir. Millî (ulusal) devletlerin kurulmasında ve orta sınıfların güçlenmesinde etkili olan bu sistem bir yandan sınıfların güçlenmesinde etkili olan bu sistem bir yandan da feodalizmin kalan etkilerini yok etmeyi amaçlamıştır. Osmanlı aydınlarına kameralizmin en cazip gelen tarafı Osmanlı İmparatorluğu gibi dağınık ve çok uluslu bir ülkeyi birleştirme ihtimalinin olmasıydı. Osmanlı devlet adamları ise hala halk üzerinde bir "*Osmanlıcılık*" bilinci oluşturabileceklerini düşünüyorlardı.

Tanzimat'ı başlatanların (Mustafa Reşit, Ali Paşa, Fuat Paşa) bir türlü anlayamadıkları ya da kabul edemedikleri şeyi artık Batılı devletlerin sınırsız bir rekabet ve savaş içinde oldukları ve sömürgeci politikalarını gün geçtikçe daha da yaygınlaştırdıkları gerçeğidir. Osmanlı Devleti, 1838'den sonraki bütün ticari ve siyasi

antlaşmalarda kendini savunup haklarını koruyamadığı gibi bu durum tarım ve endüstri alanlarına da sıçratılmıştır.

Tanzimat kurucuları Batıdan askeri teknik ve teknolojiyi Osmanlı'ya uyarlarken bir yandan da onların günlük kültürlerini de Osmanlı içerisine almışlardır. Bu Avrupalılaştırma denen durum yaşamın her sahnesinde gözle görülebilecek bir ilerleme kaydetmiştir. Şehrin her yerinde (binaların, evlerin tarzında, kullanılan eşyalarda, insanların birbiriyle olan ilişkilerinde ve konuşmalarında) Batıya ait izlere rastlamak mümkündür.

Tanzimat Fermanı'nda halkın can ve mal güvenliği, kanun önünde eşitlik, mülkün miras olarak bırakılabilmesi, alınacak vergilerin adaletli olması gibi maddeler yer alıyordu. Bu maddelerin Osmanlı ayanları tarafından ortaya atılmasındaki amaç, gerileme dönemi yaşayan Osmanlı'yı bir bütün olarak ayakta tutabilmektir. Aynı zamanda ortaya çıkan Fransız İhtilali'nden sonra bu fermanın yayınlanmasının altında yatan asıl sebep de buydu: Osmanlı gibi çok uluslu bir devleti '**milliyetçilik**' akımının etkisinden kurtarmak. Yapılan bu fermanla halka daha fazla hak, adalet ve eşitliğin getirilmeğe çalışıp orta yolun bulunmasıyla kısa süreliğine de olsa bir başarı sağlanmıştır.

Tanzimat Fermanı'nın Müslümanlara yönelikten ziyade gayrimüslim halka hitap etmesi, gayrimüslim halkın yapılan yeniliklerden memnun olmaması ve bunların yanında kendilerini Osmanlı'daki azınlıkların haklarını korumakla mükellef sayan Avrupalı Devletlerin de yapılan yeniliklerden hoşnut olmayarak baskılarına devam etmeleri Osmanlı Devleti'ni tekrar başa döndürmüştür.

Tanzimat Fermanı Avrupa devletlerinin Osmanlı'yı elde etmek için çabaladıkları bir dönemde onlara karşı tedbir olarak uygulamaya çalışmış ancak bu tedbir yukarıdaki sebeplerden ötürü başarıya ulaşamadığı gibi Avrupa'nın Osmanlı için planladıklarının işleyişini de kolaylaştırmıştır.

Bu kargaşalı dönemde yeni bir grup meydana gelmiştir. **Yeni Osmanlılar** adlı bu rejim muhalefetleri ilk kez 1860 yılında Tanzimatçıların yetersiz olduklarını dile getirmişlerdir. Onlara göre devletin bu kargaşadan kurtulması için kişisel egemenlikten (mutlak krallıktan) vazgeçilmeli, gerekirse halk padişahın daha üstün görülmesiyle sağlanabilirdi. Yine onlara göre Tanzimat daha geniş şekilde desteklenmeli ve Tanzimat'ta yer alan maddeler çerçevesinde yönetim denetlenmelidir. Yeni Osmanlılar bu düşüncelerini uygulayabilmek için büyük bir mücadeleye girmişler ve sonunda da Abdülaziz'i tahttan indirmişlerdir. Sonunda Tanzimat amacına ulaşamamış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

TANZİMAT EDEBİYATININ GENEL ÖZELLİKLERİ

• Tanzimat edebiyatı, özellikle batılı devletlerin Osmanlı Devleti sınırları içindeki azınlıkların haklarını korumak için aldıkları tavrın sonucu olarak yürürlüğe giren Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra ortaya çıkan ve gelişen yeni edebiyat akımının ilk evresidir.

• Tanzimat dönemi edebiyatçıları: İbrahim Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid Tarhan, Muallim Naci, Samipaşazade Sezai, Ahmet Mithat Efendi, Nabızade Nazım, Ahmet Vefik Paşa, Feraizcizade Mehmet Şakir.

• Tanzimat Edebiyatı sanatçıları divan edebiyatında bulunan şiir, tarih, mektup gibi edebiyat türlerini batı anlayışına göre yenilemişlerdir. Ayrıca edebiyatımızda hiç bulunmayan makale, roman, tiyatro, hikâye, anı, eleştiri gibi yeni türleri getirmişlerdir.

• Tanzimat Edebiyatı sanatçıları iki kuşağa ayrılır:

* “toplum için sanat” anlayışına eser veren Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi

* “sanat için sanat” görüşünü benimseyen Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan, Samipaşazade Sezai

• Tanzimat Edebiyatının özellikle ilk döneminde yetişen sanatçılar Fransız devrimci yazarların (Voltaire, Rousseau...) etkisi altında kalıp eserlerinde zulm, haksızlık, yolsuzluk ve cehalete karşı mücadeleye girmişlerdir. Vatan, millet, hürriyet, kanun, hak, adalet, meşrutiyet gibi kavramları halka öğretmeye çalışmışlardır.

• Tanzimat sanatçılarının çoğu Fransız edebiyatının sanatçılarından örnek alarak kimisi klasik (Şinasi, Ahmet Vefik Paşa) kimisi romantik (Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem) kimisi de realist (Samipaşazade Sezai, Nabızade Nazım) özellikler taşıyan eserler vermişlerdir. Ancak bu akımlar keskin çizgilerle benimsenmemiş ve uygulanamamıştır.

• Halk için yazma görüşünün sonucu olarak konuşma dilinin yazı dili haline getirilmesi savunulmuştur. Tanzimat Edebiyatı sanatçılarından çoğu böyle düşündüğü halde eski alışkanlıklarından tamamen kurtulup konuşma dilinde yazmış değillerdir. Sade dil daha çok tiyatro, mektup, anı bazen de makale ve romanlarda kullanılmıştır. İkinci dönem sanatçıları ise konuşma dilinden daha çok uzaklaşmışlardır.

• Tanzimat Edebiyatıyla birlikte nesirde noktalama işaretleri kullanılmaya başlanmıştır.

• Batı edebiyatından yapılan ilk şiir tercümelerini Tercüme-i Manzume adı ile 1859’da Şinasi yayınladı. Bunu Yusuf Kamil Paşa’nın Fenelon’dan çevirdiği ilk tercüme olan Telemak (Telemak) 1862’de takip eder.

• Batıdan yapılan bir edebi tercüme Münif Paşa’nın Fransızca’dan çevirdiği Muhaberat-ı Hikemmiye (felsefi diyaloglar)dır.

• Türk Edebiyatı’nda batılı anlamda ilk yerli tiyatro eseri Şinasi’nin 1859’da yazdığı Şair Evlenmesi adlı eseridir.

• İlk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval’ı Şinasi 1860 yılında Agah Efendi ile birlikte çıkarır.

• Divan şiirindeki parça güzelliği anlayışı yerine bütün güzelliğine önem verilir. Şiirin başından sonuna kadar bir düşünce etrafında gelişmesine ve konu birliğinin sağlanmasına çalışılır..

• Tanzimat şiirinde dört ana tema işlenir:

a- **Sosyal Ögeler** (akıl, kanun, adalet, hak, millet, medeniyet, kültür...)

b- **Metafizik Ögeler** (varlık, yokluk, ölüm, ruh, Allah...)

c- **Aşk**

d- **Tabiat**

•• Şiirde divan edebiyatında olduğu gibi aruz ölçüsü kullanılmıştır.

•• Tanzimat Edebiyatında tiyatro, komedi ve dram üzerinedir. Eserler oynanmak için değil okunmak için yazılır. Tiyatro hem eğlence aracı hem de ahlak okuludur.¹

ŞİNASI:

İbrahim Şinasi İstanbul'da doğmuştur. Babası, Şinasi dört yaşındayken (1828) Türk-Rus savaşında şehit olmuştu ve Şinasi'yi annesi küçük bir evde büyüttü. Mahalle mektebini bitirdikten sonra Tophane kalemine girdi. Tophane kaleminde İbrahim Efendi'den şark ilimlerini, Reşat Bey'den de garb ilimlerini ve Fransızca'yı öğrenmeğe başladı. Oradayken Paris'e (Fransızcasını geliştirmek için) gitmek için dilekçe verdi ve Paris'e gidip Fransızcasını ilerletti. Sonra maliyecilik yaptı. 1854'te İstanbul'a döndü ve bir müddet Tophane'de çalıştı. Ardından Şinasi meclis-i maarif azalığına getirildi ama Reşat Paşa'nın kısa süreliğine ayrılmasının üzerine Ali Paşa zamanında görevden alındı. Daha sonra Reşat Paşa'nın tekrar göreve gelmesiyle Şinasi de eski görevine döndü.

Paris'e gitmeden önce ilk manzumelerini eski tarzda yazan Şinasi sonraları Avrupai eserler vermeğe başladı. Fransızca'dan yine manzum olarak tercüme ettiği bazı parçaları 1859'da Tercüme-i Manzume adıyla çıkarttı. Şiirimize ilk mazmun tercüme getiren Şinasi olmuştur. La Fontaine'den yaptığı tercümelere kendi de birkaç hikâye yazdı. Bunun yanında Jiberg'ten La Martin'den ve Racines'den de tercümeler yaptı. Birçok ilke imza atan Şinasi, Türkiye'de ilk özel gazeteyi çıkartmıştır. Gazeteyi çıkarmasındaki amaç halka halk diye hitap etmek, onlara Batının yeni fikirlerini anlatmağa ve benimsetmeğe çalışmaktır. Şinasi'nin diğer büyük çalışması ise çıkardığı *Tercüman-ı Ahval Gazetesi*'dir. Bu gazetenin çıkmasıyla yeni batı tarzlı Türk edebiyatı ve özel Türk gazeteciliği büyük bir gelişme göstermiştir. Yeni Türk Edebiyatı'nın kitap halinde 1860 yılında Tercüman-ı Ahval Gazetesi'nde yayınlanan *ilk tiyatro eseri* olan *Şair Evlenmesi* de yine Şinasi'nin eseridir. Şinasi başlarda gazetede büyük bir heves içinde çalışmış fakat daha sonra bilinmeyen bir sebeple gazeteden ayrılmıştır. Tercüman-ı Ahval'dan ayrıldıktan bir buçuk ay sonra kendi kurduğu özel matbaada 28 Haziran 1882'de *Tasvir-i Efkâr'ı* yayınladı. Tanzimat dönemi içinde Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin daha başarılı olması Şinasi'nin zamanla daha tecrübeli hale gelmesinin bir sonucudur.

Şinasi'nin tecrübesinin yanında gazetede seçme haberlere yer verilmesi, daha çok fikir ve edebi gazete niteliği taşıması ve belki de en önemlisi *Ahmet Vefik Paşa, Namık Kemal gibi* dönemin önde gelen büyük edebiyatçıların makalelerine yer verilmesi derginin başarıya ulaşmasında büyük rol oynamıştır. Şinasi, yeni edebiyat yolundaki neşriyat hayatına Tasvir-i Efkâr ile başlamıştır. Ancak Şinasi bir taraftan etrafına yeni fikirli gençleri toplayarak onlara yepyeni fikirler vermesi, diğer yeni Osmanlı Cemiyeti'nin başı sayılacak kadar etkili olması daha da önemlisi dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'e karşı taraftar olması nedeniyle meclis-i maarif azalığından alındı. Görünüşte bahane edilen sebep ise Şinasi'nin devlet memuru olduğu halde gazetede çalışmasıydı. Ardından Şinasi 1865'te Tasvir-i Efkâr'ı Namık Kemal'e bırakarak Paris'e gitti. Şinasi bu ikinci gidişinde vaktinin çoğunu bir *Türk Lügat'i* hazırlamakla geçirmiştir. 1867'de Paris'te Fuat Paşa ile görüşmesi sonucu İstanbul'a dönmeyi kabul etti. Matbaasını önce Cihangir'deki evine, sonra Bab-ı Ali'ye nakleder; daha sonra da tekrar evine taşır. Matbaacılık çok dikkatli ve zevkli davranmış ve hayatının geri kalan kısmını Lügat kitabını bitirmeğe çalışarak geçirmiştir. 12 Eylül 1871'de beyinde oluşan bir ur sebebiyle ölmüştür.

Şinasi, Tanzimat döneminde oluşmağa başlayan Batı tarzı Yeni Türk Edebiyatı'nın kurucularındandır. Tanzimat Edebiyatı'nı başlatan batı edebiyatı

tarzında birçok ilke imza atan ilk nazım ve nesir türlerinde eserler veren Şinasi, ayrıca ilk şiir çevirilerini, ilk yerli tiyatroları ve makaleleri de yazmıştır. Tanzimat Dönemi içinde yenilikleri başlatan isimlerden Şinasi, noktalama işaretlerini kullanan ve özel Türk gazeteciliğini yazan ilk Türk edebiyatçısıdır. Türk Halkı'nı biçimlendirmek, onlara farklı bir bakış açısı kazandırmak için gayret sarf etti. Halka karşı olan sorumluluklarının bilincinde, yazı dili oldukça sade, gün geçtikçe halka daha yakın, onların anlayacağı tarzda eserler veren bir edebiyatçıydı. Halk, vatan ve millet sözlerini bugünkü anlamında ilk kez kullanan Şinasi, **halk için sanat** anlayışını benimsemiştir. Dil ve folklorla ilgili araştırmalar yapmış, söz uyumlu, manzumlu dil yerine konuşma dilini kullanmıştır. Divan Edebiyatı'ndaki parça-güzellik anlayışını terk etmiş, toplu güzellik anlayışını benimsemiştir. Şiirimizin bugünkü halini almasında çok büyük etkileri olmuştur. Şiirde ilk kez kompozisyon bütünlüğünü başlatmıştır.

Nesirde ise uzun, süslü ve abartılı cümleler yerine kısa, öz, çıplak fikirli görüşlü yazılar yazmıştır. Tanzimat öncesi nesirlerde konuyla ilgili birçok abartılı söz bulunurken, Şinasi'nin yazılarında secilerle süslenmiş kalabalık ifadeler rastlanmaz. Tanzimat Edebiyatı'na getirdiği diğer bir yenilik ise makalelerinde Avrupa tarzı kavramları kullanmasıdır.

Manzumelerini topladığı **Müntahab-ı Eş'ar** (1862–1866) eserleri az olduğu için küçük hacimlidir. Kitabına beğendiği şiirleri alıp beğenmediklerini çıkarmıştır. Şinasi kitabına divan demesine rağmen **Ebu Ziya Tevfik Tercüme-i Manzume**'deki parçaları da alarak **Divan-u Şinasi** adlı bir kitap bastırmıştır. Şinasi bir kitabın divan niteliği taşıyabilmesi için bazı özellikleri olması gerektiğini savunmuştur. **Müntahabat-ı Eş'ar** dokuz bölümden (kasideler, gazeller, şarkılar, övgüler, müfretler, dizeler, tarihler, hikâyeler ve hicivler) oluşur. Bunların dışında kitapta **Arzu Muhabbet** adlı sade dille yazılmış mesnevi biçimde on bir beyitli manzume de bulunmaktadır.

Şinasi, Fransız şair ve yazarların eserlerinden çeviriler de yapmıştır. Çevirilerinde metinlerin Asıllarını da vermiş ve metne bağlı kalmıştır. Ana metinden ayrı kullandığı kelimeleri ise yazısında belirtmiştir.

Şinasi'nin Eserleri:

- Tercüman-ı Manzume (Fransızca'dan çeviri şiirler)
- Şair Evlenmesi (Bir perdelik komedy)
- Müntehabat-ı Eş'ar
- Durub-ı Emsal-i Osmaniye
- Müntehabat-ı Tasvir-i Efkâr(Edebi ve politik seçme yazılar)
- Divan-ı Şinasi
- Sadri Esbak merhum Reşit Paşa'nın methini yapan bazı makaleler

ZİYA PAŞA:

Ziya Paşa, Avrupa tarzı Türk Edebiyatı'nın ikinci önemli ismidir. Divan Edebiyatı kültürüyle yetiden ve o yolda şiirler söyleyen Ziya Paşa batıya döndükten sonra Türk Edebiyatı'na Avrupa tarzı bir yön vermeğe çalışan isimler arasına katılmağa çalışmıştır. Edebiyatı kullanarak insan haklarını ve özgürlüklerini savunmak, eski dil ve anlayışını değiştirip Türk Edebiyatı'na Batıya ait sosyal bir

kimlik kazandırmak, halkın anlayabileceği bir dille, halkın zevklerine eğilerek halk şiirinin vezin ve şekillerinden yararlanmak, Ziya Paşa'nın bu davranış şekillerine de sürekli bağlı kaldığı da söylenemez. Ziya Paşa ne eski dilden ve şekillerden ayrı bir tutum sergileyerek en güzel eseri olan şiirlerini yazabilmiş, ne de sahip olduğu yeni fikirlerini şahsi ihtiraslarından uzak tutmayı başarabilmiştir.

Ziya Paşa bu özellikleri ile devletle giriştiği mücadelede tasvip edilmeyen bir siyaset yolu tutup, kişisel bir duruma dönüştürmesi onun birkaç güzel manzumesine konu olmuştur.

1829'da İstanbul'da doğan Ziya Paşa'nın babası Galata gümrüğü kâtiplerinden Erzurumlu Ferit Efendi'dir. Ziya Paşa'nın Farsçayı Anadolu lulasının teşvikiyle öğrendiğinden, *Defter-i Amal* ile *Harabat* eserlerinin manzum mukaddimesinde bahsedilmiştir. Ziya Paşa Arap ve Fars dillerinin okutulduğu Beyazıt Rüştüyesi'ne verildi. Lulasının teşvikiyle şiirler söylemeğe başladı. Divan Edebiyatı yolundaki kültürünü on yedi yaşında sodoret mektupçu kalemde memur olduğu dönemde devrin bazı divan şairleri ile bir arada bulunarak geliştirmiştir. Ziya Paşa bu görevde on bir yıl bulunmuş ve gittikçe olgunlaşan şiirleri ile dönemin önemli divan şairleri arasında kendine yer edinmiştir. Birkaç sene sonra Ziya Paşa sonraları eski edebiyatta övülen *Harabat* âleminde bulunmuştur. Divan Edebiyatı şairleri için ilham kaynağı olan içki ve meyhane kavramları eski şairlerin bazıları tarafından da sembolik olarak kullanılmıştır. Zevk ve eğlence aracı olan bu öğeler neredeyse bütün şairlerin hayatında yer bulur ve eski yolla şiir söyleyen arkadaşları gibi Ziya Paşa'da otuz yaşına kadar bu ortamın içinde bulunur.

Sadrızam Reşit Paşa, Ziya Paşa'yı değerli bir edebiyatçı olarak tanımış ve onun saray kâtipliğine tayin edilmesini sağlamıştır. Bu yeni işinde tutunabilmek için meyhane hayatından uzaklaşmış ve arkadaşı olan Ethem Paşa'nın tavsiyesi ile Fransızca öğrenmiştir. Türk, Arap ve Fars şairlerinin eserlerini okuyup bu üç edebiyatı iyice öğrendikten sonra Ziya Paşa Batı kültürü ile ilgilenmeğe başlar. Saray kâtipliği görevinde yedi yıl kalan Ziya Paşa'nın ilk kitabı Fransızca'dan çevirdiği *Endülüs tarihi*, birinci cildi 1859 yılında ikinci cildi 1863'te Tercüman-ı Ahval matbaasında basılmıştır. Bu şekilde Ziya Paşa ilk nesir yazılarını da yayınlamış olur.

Arap-Fars kelime ve terkipleri ile dolu uzun cümleler kullanılarak yazılmış olan bu eser ile Ziya Paşa bir edebiyatçı olduğunu kabul ettirmiştir. Ziya Paşa Fransızca'dan tercüme yapmış ve *Engizisyon Tarihi*'ni kısaltarak daha sade bir Türkçe ile yazmıştır. Ziya Paşa, Reşit Paşa'nın ölümüne kadar sarayda rahat ve itibarlı bir yaşam geçirmiştir. Kapıldığı yükselme sevdası yüzünden saraydan uzaklaştırılmıştır. Çeşitli illerde mutasarrıflık görevi yaptıktan sonra 1865'te Meclis-i Vala ozanlığına getirilmiştir. Memlekete meşrutiyeti getirmek isteyen Yeni Osmanlılar adı altındaki gizli bir cemiyetle temasa geçen Ziya Paşa Ali Paşa tarafından İstanbul'dan uzaklaştırılarak Kıbrıs mutasarrıflığına tayin edilmiştir; ancak Ziya Paşa göreve gitmek yerine Avrupa'ya kaçır ve Namık Kemal ile Londra'ya giderek *Hürriyet Gazetesi*'ni çıkarıp Ali Paşa aleyhinde yazılar yazar. 1871'de Ali Paşa ölünce İstanbul'a dönmüştür. 11. Rousseau'nun *Emile* isimli romanını İsviçre'de bulunduğu sürede Türkçeye çevirmiş ve oldukça sade bir dil kullanarak yazmıştır. Ziya Paşa'nın Fransızca'dan çevirdiği son eser ise *Tortüffe adlı eseri olmuştur*. 1872'de icra cemiyeti reisliğine getirildikten sonra 5. Murat zamanında da mabeyin hümayun başkâtipliğine getirildi. Bu görevde bir gün kaldıktan sonra maarif müsteşarlığına tayin edilir. 2. Abdülhamit'in tahta geçmesi ile Kanun-i Esasi encümeni azalığına getirilir. Yeni hükümdar kendisini Suriye valiliğine gönderir ve Konya'ya nakledilir. 1878'de Adana valisi olduktan iki sene sonra Adana'da ölür.

Edebi Kişiliği ve Eserleri:

Ziya Paşa, Tanzimat Edebiyatı'nı oluşturan dört önemli tesiri kendi şiir ve nesirlerinde açıkça kullanır. Bu tesirler; Divan şiiri, mahallileşme cereyanı, âşık tarzı ve bilhassa Avrupa tesiridir. Ziya Paşa *Defter-i Amal* isimli hatırasında, edebi ve siyasi makalelerinde ve pek çok eserinde batı edebiyatının etkileri görülür. Tanzimat şairleri eski edebiyatı yıkmak isterler ancak bir yandan da Divan Edebiyatı'nın kültür, dil ve şeklini kullanmağa da devam ederler. Divan tarzı söyleyişlerin asırlardır süregeldiği düşünüldüğünde ve yeni tarzın yerleşmesinin bir anda mümkün olmayacağı kanısı ile bu eskiden tam anlamıyla uzak davranmama şekli devam etmiştir. Tanzimat Dönemi şairi olmasına rağmen dilde şiir söylemek Ziya Paşa için vazgeçilmez bir durumdur.

Endülüs Tarihi tercümesindeki üslubu bir yana bırakılırsa, Ziya Paşa'nın gittikçe sadeleşen bir nesri vardır. Hürriyet Gazetesi'ndeki makalelerinde dikkat çekici sade dili, Paşa'nın Avrupa tarzı nesir anlayışının yaptığı etkidir. Ziya Paşa, Türk Edebiyatı'na ve sosyal hayatın yenileşmesi yolunda çaba sarf etmiş ve ileri sürdüğü fikirlerin önemli bir kısmı da yararlı olmuştur.

Ziya Paşa'nın Eserleri:

- Cennetmekân Sultan Abdülaziz Han'ın Londra'ya Azametinde Takdim Olunan Merhum Ziya Paşa'nın Arzı hali
- Edeb-i Muhterem Merhum Ziya Paşa'nın Rüyası
- Engizisyon Tarihi
- Eşar'ı Ziya
- Harabat
- Mukaddime-i Harabat
- Külliyat-ı Ziya Paşa
- Terci-i Bend
- Terkib-i Bend
- Bedreka-i Muallimin
- Podos Tarihi
- Zafername
- Zafername Şerhi
- Ziya Beyefendi'nin Veraset-i Saltanat-i Seniye-i Osmaniye hakkında ehlibasından bir zat cini bine yapmış olduğu iki kıta cevapname
- Endülüs Tarihi
- Ziya Paşa'nın Şiirleri

NAMIK KEMAL

Tanzimat Edebiyatı Dönemi şairlerimizden olan Namık Kemal, hürriyet, vatan, millet konularındaki eserleriyle Tanzimat Devrinin en gür sesli şairi olur, toplum için sanat ilkesine bağlanır, Türklüğün ve Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşı maneviyatın yükseltilmesi yolunda didirir, böylece vatan şairlerimizden en büyüğü sayılır, diktaya karşı siyasi hürriyetleri elde etmek uğrunda mücadeleleriyle hürriyet kahramanı olur, her çağda vatanseverliğin ve hürriyetçiliğin sembolü ve bayrağı haline gelir.

HAYATI

21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da dünyaya gelen Namık Kemal, Münecimbaşı Mustaya Asım Efendi'nin oğludur. İki yaşındayken annesini kaybeden Namık Kemal, çocukluğunu annesinin babası Abdüllatif Paşa'nın yanında geçirir. Bu arada, dedesi Abdüllatif Paşayla birlikte Kars ve Sofya'ya gider, aynı zamanda özel öğrenim görerek hem genel bilgisini attırır, hem de Fransızca'yı öğrenir. 1856'da evlendikten sonra, 1857'de İstanbul'a gelen Namık Kemal, daha o zaman küçük bir divanı dolduracak kadar şiir yazmış bulunur.

1860 yılında Babıâli Tercüme Odası'na memur olarak giren Namık Kemal, bu sırada Şinasi ile tanışır, onun teşvikiyle Tasvir-i Efkâr gazetesinde yazmaya başlar; Şinasi'nin iki yıl sonra Paris'e gitmesi üzerine gazeteyi tek başına yönetmeye başlar. Ama gazetede yazılan hürriyet fikirlerini canlandırıcı nitelikte ve "istipdat"a karşı halkta tepki uyandırıcı mahiyette görülür ve Tasvir-i Efkâr gazetesi kapatılır, Gazetenin yazarlarından yakalananlar sürgün edilir, diğerleri de yabancı memleketlere kaçmak zorunda kalır. Bu arada Namık Kemal de, Ziya Paşayla birlikte Paris'e kaçar.

1867'de Paris'e geldikten bir yıl sonra Londra'da Hürriyet gazetesini çıkararak Meşrutiyet kurmak için çalışan Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin amaçlarını yansıtmaya başlar.

İstanbul'dan siyasi hükümlülere af çıktığı haberleri gelince, 1870 yılında yurda dönen Namık Kemal, aynı yıl, arkadaşlarıyla birlikte İbret gazetesini yayınlar. Ama on dokuz sayı sonra İbret gazetesi de kapatılır ve Namık Kemal Gelibolu Mutasarrıflığına atanarak İstanbul'dan uzaklaştırılır. Bir süre sonra Gelibolu Mutasarrıflığından da azledilen Namık Kemal, tekrar İstanbul'a döner. 1873'de, Vatan Yahut Silistre adındaki piyesinin Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynayışı halkı coşturunca, yakalanır ve Kıbrıs'taki Magosa Zindanı'na sürülür. Zindana girerken, bileklerine takılmış zincirlerin çıkardığı sesler için "Bu ses, milletimin hürriyet sesidir!" der...

Namık Kemal, Magosa sürgününde otuz sekiz ay kalır. Hürriyet aşkı ve vatan sevgisi daha da kuvvetlenir, ama ömrü boyunca sürgünlerde geçen vücudu zayıflar. Ağzından ağıza dolaşan şiirleri, memlekette hürriyet ve Meşrutiyet yolundaki çalışmalara hız verir. 1876'da Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve Anayasa'yı ilan edeceğine, Meşrutiyet kuracağına söz veren 2. Abdülhamit'in Padişah olması üzerine, Namık Kemal, Magosa Zindanı'ndan, kendisini hürriyet kahramanı olarak karşılayan İstanbul'a mutlulukla döner. Ülküsü gerçekleşir, millet Anayasa'lı idareye kavuşacaktır, bu hürriyet düzeni sayesinde Türk gücü tekrar canlanacak ve imparatorluğu yükseltecektir... Bu umutlarla, Anayasa'nın hızlanması içinde Ziya Paşayla birlikte çalışır. Kısa zamanda Anayasa ilan edilir, 1. Meşrutiyet İdaresi kurulur... Ama 2. Abdülhamit, 1877'de Osmanlı-Rus Savaşı çıkınca Meclis-i Mebusan'ı kapatır ve uzun yılların çalışmalarıyla, mücadeleleriyle ulaşılan devlet yönetimi son bulur. Namık Kemal, aynı yıl, yakalanarak Midilli adası'na sürülür... Bir süre sonra 1879'da Midilli Mutasarrıflığına atanan Namık Kemal, 1884'de Rodos, 1887'de Sakız Adası Mutasarrıflığına getirilir.

Sakız Adası Mutasarrıfı iken, zatürreeye tutulur. Sürgünlerde sarsılan vücudu hastalığı yenemez, hürriyetçiliğin, vatanseverliğin bu dev temsilcisi 2 Aralık 1888'de henüz kırk sekiz yaşındayken, hayata gözlerini yumar. Cenazesi Sakız'dan Balayır'a nakledilir ve vasiyeti gereğince, Rumeli'ye ilk geçen Türklerin Serdarı Süleyman Paşanın Türbesinin yanına gömülür...

EDEBİ KİŞİLİĞİ

Namık Kemal, Tanzimat Döneminde Avrupalı Türk Edebiyatının nazımında ve nesirde en büyük isimlerinden biridir. Tanzimat Edebiyatının vatan ve hürriyet şairidir. Vatanseverliğe güç kazandıran şiirleri ve piyesleri, Osmanlı İmparatorluğu'na

canlılık, hamlecilik, savaşçılık yolunda yeni bir ruh kazandırır. Namık Kemal, vatan aşkıyla hayatını o kadar doldurmuştu ki bir gün kendisinden bir şiir rica eden kızı Feride'ye bile şu satırları yazdırmıştır:

Nine koynundan uyurken çıktım,
Geldim amma bu cihana, bıktım.
Bir kızım var sana kurban olsun,
Oğlumun merkodi al kan olsun,
Bu da Osmanlılara şan olsun!
Sen gidersen yine gitmez şerefim,
A vatan, Kâbe midir her tarafın?

Namık Kemal'in hürriyetçiliği işleyen, hürriyet sesini getiren şiirleri, dikta idaresine karşı, kişi hürriyetlerini, toplum hürriyetlerini savunur; ama bütün kişilerin ayrı ayrı hür olmalarını ister. Türk milletinin, hür Türkler sayesinde doğrulacağına, yükseleceğine ve zafer kazanacağına inanır. Uzun yıllar sonra Atatürk, Namık Kemal'in bu ilkesi yolunda, Kurtuluş Savaşı'nı, Türk milletinin egemenliğini temsil eden T.B.M.M sayesinde ve bu düzeni yaratan bir lider olarak kazanır.

ŞAİR NAMIK KEMAL

Namık Kemal ilk şiirlerini çocuk denecek yaşlarda yazmaya başlar. İstanbul'a geldikten sonra eski ve yeni kuşaktan şairlerin bir araya gelerek kurdukları Ercümen-i Şuara'ya ve kimi divan şairlerine nazireler yazar. Şinasi'yle tanışmaya değin, şiirlerinde tasavvuf etkileri görülür. Bu dönemde özellikle Yenişehirli Avni, Leskofçalı Galib gibi şairlerden etkilenmiştir. Şinasi'yle tanışmasından sonra şiirlerindeki içerik de değişir. Günlük konuşma dilinden alıntıların yanı sıra, o zamana değin geleneksel Türk şiirinde görülmemiş olan "hürriyet kavgası", "esaret zinciri", "vatan", "kalb-i millet" gibi yepyeni kavramlarla birlikte, doğrudan doğruya düşüncenin aktarılmasını amaçlayan bir tür "manzum nesir" oluşturur. Bosna Hersek Savaşları, 93 Harbi gibi olayların yarattığı sonuçlar, onun yazdığı vatan şiirlerini etkiler. Bu şiirlerin en tanınmışları arasında "Vaveyla", "Vatan Mersiyesi", "Vatan Şarkısı" ve "Hürriyet Kasidesi" yer alır.

Namık Kemal şiirleriyle şiir tekniğine büyük bir katkıda bulunmuş sayılmazsa da o günler için alışılmamış diri bir sesle konuşmuş olması ve yapıtlarına kattığı yeni kavramlarla Türk şiirini Divan şiirinin edilgen edasından kurtarır. Bütün bu nitelikler onun Vatan Şairi olarak anılmasına yol açar.

TIYATRO VE NAMIK KEMAL

Tiyatro türüne özellikle önem veren Namık Kemal, Hadika gazetesindeki bir yazısında tiyatronun her şeyden evvel faydalı bir eğlence olduğunu söyler. Namık Kemal tiyatrolarında yaymak istediği fikirleri ele alır. Oyunlarında Fransız romantiklerinin özellikle Victor Hugo'nun tesiri görülür. Tiyatroları, romantik tiyatronun bizdeki ilk örnekleridir. Namık Kemal'in altı tiyatro eseri vardır.

Vatan Yahut Silistre: Bir yurtseverlik ve kahramanlık oyunu olan bu eserini otuz üç yaşında kaleme alan Namık Kemal bu eserini 18733 yılında Güllü Agop Efendinin Gedikpaşa'daki tiyatrosunda temsil ettirir. 4 perdedir. Namık Kemal'in Türk sahnesi için yazdığı ilk tiyatro eseridir. Tiyatro tekniği bakımından zayıftır. Konu 2. Mahmut Devrindeki Şumnu Kuşatmasındaki bir olaydan alınır, 1854 Kırım Savaşı'ndaki Silistre Muharebesi'ne uygulanır. Eserde bir Osmanlı kahramanı olan İslam Beyin, kendisiyle beraber kıyafet savaşa katılan Zeynep isimli kızla, savaş sırasındaki vatanseverlikleri canlandırılır. Namık Kemal'in hayattayken oynanan tek piyesi budur. Bu eserin Namık Kemal'in hayatında büyük bir rolü vardır. Onun İstanbul'da küçük bir zümre arasında bile olsa uyandırdığı heyecan, şaire otuz sekiz aylık bir mahpusluk hayatına son vermesine sebep olur. Abdülaziz devrinin yenilik karşısındaki

tereddütüne de son vermesine sebep olur. Bu eser yalnız ülke için değil, Avrupa’da da ilgi uyandırır ve beş dile çevrilir.

Zavallı Çocuk: Vatan Yahut Silistre ile aynı yıl yayınlanan bu eserde anneleri ve babaları tarafından sevemeyecekleri kimselerle evlenmek zorunda bırakılan gençlerin mutsuzlukları canlandırılır. Namık Kemal’in Magosa’da yazdığı bu eser üç perdeliktir.

Akif Bey: 1874’te yayımlana bu eserde vatan fikri hakimdir, daha olgun bir tiyatro ve insan anlayışıyla karşılaşılmaktadır. Namık Kemal’in Magosa’ya giderken tasarladığı, zindana konulduğu gece yazmaya başladığı beş perdelik bir eserdir. Eserde yurtsever bir deniz subayının göreve koştuğu sırada karısının kendisine bağlılık göstermeyişi anlatırken, ahlaksal bir yorum da getirir.

Gülnihal: 1875’te yayımlanan bu eserde, zalim bir Sancak Beyine karşı halkın isyanı yansıtılır. Namık Kemal’in “Celaleddin Harzemşah” la beraber siyasi ve ahlaki kanaatlerini en çok anlattığı, en çok kendisi olduğu eserlerden bir sayılır. Piyesin asıl adı Raz-ı Dil’dir; fakat Namık Kemal sonradan hem birçok yerlerini kaldırmış, hem de adını değiştirmiştir. Namık Kemal’in tiyatroları içinde en başarılı olanı kabul edilir. Sahneler canlı, bağlantılar ustalıklıdır ve olaylar birbirine girmemiştir. Eserde Victor Hugo ve Şekspir’in tesiri vardır. Beş perde olan bu oyunun sahnelenmesinde pek çok bölüm sansür tarafından çıkarılır.

Celaleddin Harzemşah: Bu eser 1865’te yayınlanır. Eserin konusu, Harzemşahlar Devri Türk tarihinden alınır. On beş perdelik olan bu eser, daha çok, bir tarihi sahne romanı şeklinde yazılır. “Celal” Namık Kemal’in en şahsi eserlerindedir. İslam birliği düşüncesini kapsamlı bir biçimde sergiler. Namık Kemal bu oyunu oynanması için değil okunması için yazar.

Kara Bela: Konu Babür Sarayından alınmış bu eser Namık Kemal’in belki üslup ve kurtuluş itibariyle en zayıf eseridir.

ROMANCI NAMIK KEMAL

Namık Kemal’in ilk romanı olan İntibah 1876’da yayımlanır. Ruhsal çözümlemelerin, bir olayı toplumsal ve bireysel yönleriyle görmeye çalışmasının yanı sıra, dış dünya betimlemesiyle de İntibah Türk romanında bir başlangıç sayılabilir. Eleştirmenler Namık Kemal’in bu romanda yüksek bir edebi düzey tutturamadığı görüşünde birleşirler. Dört yıl sonra yayımladığı Cezmi, tarihsel bir romandır. Kırım Şehzadesi Adil Günay’ın yaşadığı aşk ve Cezmi’nin onu kurtarmak isterken geçirdiği serüvenlerle gelişen romanda Namık Kemal’in tam anlamıyla Avrupa Romantizmi’nin etkisinde olduğu izlenir.

ELEŞTİRİLERİYLE NAMIK KEMAL

Namık Kemal romanı ve tiyatroyu toplumsal yaşama soktuğu gibi, edebiyat eleştirisini de Türkiye’ye ilk getiren kişilerden biri olur. En önemli eleştiri yapıtları Tahrib-i Harabat ile Takip’tir. Eleştirilerinde canlı, dolaysız bir üslup kullanılır. Tahrib-i Harabat Ziya Paşa’nın Harabat adlı güldestesinde karşı yazılmış sert bir eleştiri niteliğindedir. Takip de yine aynı güldestenin ikinci cildini eleştirir. Mukaddeme-i Celal eleştirisinde Namık Kemal, Batı edebiyatıyla ile Doğu edebiyatını karşılaştırır, tiyatro roman türleri arasına durur.

TARİHÇİ NAMIK KEMAL

Namık Kemal’in ilgi duyduğu alanlardan birisi de tarihtir. Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş ve yükseliş dönemlerini anlattığı Devr-i İstila yayımlandığında büyük ilgi görür. 1872’de çıkan Evrak-ı Perişan’da, Selahaddin Eyyubi, Fatih gibi tarihi kişilikleri, Barika-i Zafer’de İstanbul’un alınışını anlatır. Ahmed Nafiz takma adıyla yayımladığı Silistre Muhasarası ve Kanije, yine Osmanlı tarihine ilişkin kahramanlık olaylarını ele alan kitaplardır. Namık Kemal’in tarih konusunda en kapsamlı çalışması olan Osmanlı Tarihi’nde, Hammer’in etkisinde

kaldığı, yapıtın bilimsel olmaktan çok, eğitici değer taşıdığı konusunda görüşler ileri sürülür. Yarım kalan bu yapıtın ilk basımı 2. Abdülhamid tarafından yasaklanır. 1975'te yayımlanan Büyük İslam Tarihi adlı yapıtındaysa Namık Kemal, İbn Haldun, İbn Rüşd gibi yazarlardan yararlanmış olduğunu belirtir.

GAZETECİ NAMIK KEMAL

Namık Kemal gazeteci olarak da Türk kültürü içinde önemli bir yer alır. Namık Kemal'in gazeteciliği bir zanaat değil, bir sanattır; ve ilmi, hakiki, edebi manada gazetecilik... Döneminin hemen hemen bütün yenilik yanlısı ve ilerici gazetelerinde yazar. Siyasal ve toplumsal sorunlardan edebiyat, sanat, dil ve kültür konularına dek çok çeşitli alanlarda yazdığı makalelerin sayısı beş yüz kadardır. Bunlardan düzyazıdaki üstün yeteneğini ortaya koyduğu ve çok etkili bir üslup yarattığı kabul edilir.

Namık Kemal ilgili görüşler:

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK: “Vatanın kurtuluşu ve istiklali için ölmeyi bugünkü nesle Namık Kemal öğretti.”

NİHAD SAMİ BANARLI: “Namık Kemal, vatan kelimesini, Türkçe’de ilk defa, bugünkü manasında kullanan şairdir. Milliyet ve hürriyet kelimelerini de Türkçe’ye o kazandırmıştır... Başlangıçta Divan kültürüyle yetişen Namık Kemal’in şiir lisanı... his, hayal, fikir, ahenk ve kültür bakımından zengin ve doyurucu bir lisandır... Namık Kemal, şiirde olduğu kadar, nesirde de kuvvetli bir üslupçudur... Bu üslup, fikrin heyecanla birleşmesinden doğan, haykırıcı bir üsluptur ve yazmaktan çok, insan topluluklarına işittirmek için ayarlanmış bir hitabet lisanı gibidir... Namık Kemal’de milliyet fikri, ilk bakışta bir İslam ve Osmanlı milliyetçiliği gibi görünür... bununla beraber, eserleri dikkatle incelendiği zaman, kalbinde Türkler için çarpan tarafın ağır bastığı görülür. Ve anlaşılır ki, Namık Kemal’in İslam veya Osmanlı milliyetçiliği, imparatorluğun bütünlüğünü sarsmak için gözetilmiş bir tedbirdir ve aslı yine Türk milliyetçiliğidir... Namık Kemal’in hürriyet fikri... Fransız İhtilali’nin meydana koyduğu hürriyet anlayışının aynıdır... Namık Kemal, edebiyatımızın, Türk milletinin söylenen dili olması için çalışmış, halk Türkçe’sini anlayışla müdafa etmiş, mühim bir kısım eserlerini, halkın konuştuğu dille yazmıştır... Bu güzel dilin, daha sade, daha tabii ve daha halk dili olabilmesi için mühim olarak şu çareleri düşünmüştür: a) Türkçe’nin kaideleri mükemmel suretle tesbit ve tanzim edilmelidir, b) Kelimelerimiz, halkın kullandığı kelimeler olmalıdır, c) Lisanı meydana getiren unsurlar, imla ve mana bakımından kuvvetle birleştirilmelidir, d) Dil, her bakımdan tabiileştirilmeli ve bu tabiiliğe engel olan külfetli sanatlardan uzaklaştırılmalıdır.”

TÜRKER ACAROĞLU: “Namık Kemal... Edebiyatın her türünden eser yazdı. Biçim ve ifade eski, ruh ve özce yenidir.”

ESERLERİ

ŞİİRLERİ: Şiirleri ilk defa “Namık Kemal, Hayatı ve Şiirleri” adını taşıyan bir kitapta toplanarak Saadettin Nüzhet Ergun tarafından yayımlanmıştır.

OYUN: Vatan Yahut Silistre (1873, yeni harflerle 1940), Zavallı Çocuk (1873, yeni harflerle 1940), Akif Bey (1874, yeni harflerle 1958), Gülnihal (1875), Celeleddin Harzemşah (1885, yeni harflerle 1977), Kara Bela (1908)

ROMAN: İntibah (1876, yeni harflerle 1994), Cezmi (1880, yeni harflerle 1963)

ELEŞTİRİ: Tahrib-i Harabat (1865), Takip (1885), Renan Müdafaanamesi (1908, yeni harflerle 1862’de Fuad Köprülü tarafından yayınlandı), İrfan Paşaya Mektup (1887), Mukaddeme-i Celal (1888)

TARİHİ KİTAPLAR: Devr-i İstila (1871), Barika-i Zafer (1872), Evrak-ı Perişan (1872, yeni harflerle 1973), Kaniye (1874), Silistre Muhasarası (1874, yeni

harflerle 1946), Osmanlı Tarihi (1889, ölümünden sonra, yeni harflerle 3 cilt, 1971-1974), Büyük İslam Tarihi (1975, ölümünden sonra).²

AHMET MİTHAT EFENDİ (1844–1912 İstanbul)

Türkiye’de Tanzimat Edebiyatı’nı ilgi ile izleyen yeni bir kültür çevresi meydana gelirken bu kültür seviyesine, bir taraftan oldukça üstün nitelikli edebi eserler sunulurken, bir taraftan da eserleriyle daha büyük bir halk kitlesine seslenen yazarlar yetişmekteydi. Bu yazarlar Avrupa tarzında eserler vermekle birlikte, halkın seviyesini aşmayan bir sanat düzeyinde oldukları için eserleri anlaşılabilir. Amaçları, halkı bilgilendirmektir. Bu eserler yeni edebiyatın her türü ile yazılıyor, romanlar, hikâyeler, tiyatro eserleri, makaleler seyahat notları yazılıyordu. Ahmet Mithat Efendi de Türkiye’de geniş bir kitleye okuma zevkini aşıl原因an önemli bir yazarımızdır. Ahmet Mithat’ın öğretici olma isteği ve macera duygusunun bir sonucu da eserlerinde hayatından izlere rastlanmasıdır.

Hayatı:

Ahmet Mithat Efendi 1844 yılında İstanbul’da doğmuştur. Asıl adı Ahmet’tir. Babası Hacı Süleyman Ağa, Ahmet Mithat altı yaşında iken ölmüştür. Bunun üzerine Vidin’deki ağabeyi Hafız Ağa’nın yanına giderek orada ilköğrenimine başlar. İstanbul’a döndüğünde Mısır çarşısında çıraklık yapmağa başladı. Geceleri ise çarşı esnafından Hacı İbrahim Efendi’den okuma yazma öğrenmeğe başlar. Daha sonra ise Galata’da bir yabancidan Fransızca öğrenmeğe başlar. Ağabeyi ailesini Niş’e aldırınca Niş Rüştüyesi’ne girer ve 1864’te mezun olur. Aynı yıl Rusçuk’ta Tuna Vilayeti Mektub-i Kalem’ine girer. Burada gösterdiği başarı sayesinde Mithat Paşa O’na kendi mahlasını verir. Medresede sabah dersleri vermeğe devam ederken, kendisine Politika Müdürlüğü Türkçe Kâtipliği de verilir. Aynı zamanda yeni kurulan **Tuna Gazetesi**’nin yazı işlerinde de çalışır.

1866’da mühendis tercümanı olarak Sofya’ya gider. Rusçuk’a geri döndüğünde Kalemdeki görevinden ayrılır ve hayatını tapu defterlerini kopya ederek kazanır. Bu durum eserlerine de etki eder. Bu sırada tanıştığı Muhacirin Komisyonu reisi Erkânıharp Şakir Paşa ile dost olur ve **Menfa** adlı eserinde; ‘‘Benim istikbalimden ümitvâr olan fakat bu ümidi bence meşgul bulunan zati âli-kadr ki vatanın terakkîyat-ı saadeti kendilerinden memul ve muntazar olan zevat-ı kiramın birincilerindendir...’’ diye sayfalar boyunca O’nu över.

1868’de Tuna Gazetesi’ne muharrir, Ziraat Müdürlüğü’ne kâtip olur. **Vilayet Gazetesi**’ni kurmak için gerekli olan matbaayı satın alma görevi de Ahmet Mithat’a verilir. Hazırlıklar tamamlanınca yüz kırk kişilik Vilayet Kadrosu yola çıkar. Vilayet

² Yararlanılan kaynaklar. ‘‘Namık Kemal, Şahsı, Eseri ve Tesiriyle’’ Necip Fazıl Kısakürek (1966), ‘‘19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi’’ Ahmet Hamdi Tanpınar (2003), T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi.

Politika Müdürü Ressam Hamit Bey'in yolculuk boyunca yaptığı resimler Mithat Efendi'yi derinden etkiler. Bu yıllarda Mithat Efendi hayatını keşfetmeğe başlar.

Bağdat'ta Vilayet Matbaasının ve *Zevra Gazetesi*'nin müdürü olur.

Tanıdığı her insan ve tanık olduğu her olay Ahmet Mithat'a etki eder. Bunların başında Muhammed Can Muattar adında bir İrlandalı entelektüel vardır. Merkez Mutasarrıfı tayin edilen Şakir Bey'in yardımıyla hapisten kurtardığı ve gazetesinde İngilizce, Arap ve Farsça mütercimi tayin ettiği bu kişi, onu şark (doğu) ilimlerine alıştıırır ve din meselelerinde eleştirici bir görüş aşılar. Kendi deyimiyle münazaradan ve bahisten hoşlanan Ahmet Mithat'a sadece zekâsıyla meseleleri halledemeyeceğini söyleyen ilk kişi de o'dur. İkinci uyandırış ise Hamit Bey'den gelir. Menfa'nın Avrupa'da az çok sağlam bir eğitim görmüş olan genç ressamın onu nasıl hırpaladığını ve okumağa teşvik ettiğini çok iyi anlatır.

1870'de, Maarif Nezareti'nin açtığı mektepler için basılacak kitaplar müsabakasına "*Hâce-i Evvel*" ile girer. Hemen hemen aynı zamanda *Kıssadan Hisse*'yi yazar. Bunları kendi söylediğine göre "*Letaif-i Rivayet*" in ilk hikâyeleri izler. Fakat bu sırada ağabeyi vefat eder ve ailenin yükü onun omuzlarına kalır.

1871'de istifa ederek İstanbul'a gelir. Fevzi Paşa'nın yardımıyla "*Ceride-i Askeriye*" ye başmuharrir olur. Oturduğu evde bir matbaa kurarak, ailece, nezaretin basmasından ümidi kestiği "*Hâce-i Evvel*", *Kıssadan Hisse*" ve "*Letaif-i Rivayet*"ı cüz cüz basar. Aynı yıl *Basiret Gazetesi*'nde yazar.

1872'de *İbret Gazetesi*'ni idareye başlar, *Namık Kemal* ile tanışır, Türkçe-Fransızca çıkan *Takvim-i Ticaret Gazetesi*'nin baskısını ve Türkçe kısmının yazı işlerini üzerine alır.

Ahmet Mithat Efendi, Mithat Paşa'nın sadareti üzerine 1. Mahmut Nedim Paşa'nın aleyhinde yazdığı baş makale yüzünden sonra ilk sayısında kaldırılan, ikincisi on yedi nüsha çıktıktan sonra kapatılan "*Devir*" ve "*Bedir*" adlı gazeteleri çıkarır.

"*Menfa*" adlı eserinde Rodos'a sürülmeden önceki hayatından söz eder. Bu kitapta sürgünün haksız yere olduğunu anlatır. Aynı zamanda Namık Kemal ile aralarında bu devirde var olan düşünce ayrılığını göstermeğe çalışır. Ahmet Mithat, Namık Kemal'in ve Yeni Osmanlıların eserlerinin kendi fikir hayatında bir mesafe olduğunu Menfa'da ; "İsimleri nasıl takdir edeceğimi bilemezdim" sözleri ile ifade eder. Ancak Rusçuk'tan ayrıldıktan sonra onların mücadelesine şahsi kin ve menfaatin karışmış olduğunu yavaş yavaş anladığını, bu nedenle kişiliklerini ve eserlerini sevmekle beraber bu etkinin eski şekilde olmadığını Menfa'da belirtir.

Ahmet Mithat'ın en önemli özelliği öğretmek için yazmasıdır. Evi ve mektebi daima beraber düşünür.

Bu devirde Namık Kemal ile şahsen tanışmış ve *İbret*'in bir takım teknik işlerini üzerine alır. Namık Kemal'e *Bedir*'in beşinci nüshasında, *Dağarcık*'ta ve "*Hürriyet nedir*" isimli yazısında göndermeler yapmış olmasına rağmen Namık Kemal'in etkisi altındadır.

Ahmet Mithat'ın büyük bir okur kitlesi vardır ve çalışkan, idealist bir karaktere sahiptir. "*Toplum için sanat*" anlayışını benimser ve halka bir şeyler öğretme kaygısı içindedir. Aynı zamanda, zamanının en çok okunan romancıları arasındadır. Anlatını yalın ve açıktır. Eserlerinde olmayacak tesadüflere, olağan üstü olaylara ve her zaman rastlanan tiplere yer verir. Serveti Fünun sanatçılarını sanat anlayışları ve dilleri yüzünden eleştirmiştir.

Makale, çeviri, eleştiri, anı, gezi, piyes, roman, hikâye türlerinde eserler vermiştir. Tarih, edebiyat, dil, coğrafya, askerlik, ekonomi, matematik, fizik, astronomi gibi konular işlemiştir. Birçok konuda eser vermesi, onun çok yönlü bir

yazar olduğuna işarettir. Eserleri en çok roman ve hikâye tarzındadır. En çok bilinen eserleri; *Hasan Mellah*, *Hüseyin Fellah*, *Dünyaya İkinci Geliş*, *Felatun Bey'le Rakım Efendi*, *Paris'te Bir Türk*, *Henüz On Yedi Yaşında*'dır. Batı tarzında ilk roman olan *Şemseddin Sami*'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ından sonra *Ahmet Mithat*'ın Rodos'ta sürgündeyken yazdığı *Hasan Mellah* da batı tarzında yazılmış ilk eserlerdendir. *Kıssadan Hisse* ise Batı tarzında ilk hikâyedir. (Kıssadan Hisse Fransızca'dan tercüme edilmiş bir eserdir.)

Ahmet Mithat yazarlığa hikâye yazarak başlar. Bazen adapte hikâyeler yazarken bazen de güldürücü, acıklı ve meraklandırıcı unsurlar da kullanır. Letaif-i Rivayet eseri yirmi beş cüzden oluşur. Bunların en çok bilinenleri; Diplomalı Kız, Can Kurtaranlar, Firkat, Ölüm Allah'ın Emri'dir.

Ahmet Mithat'ın hikâye ve romanlarında sağlamağa çalıştığı fayda, Türk Halkı'nda çağdaş medeniyete uymayan düşünceleri ve yaşam tarzını değiştirmektir. Bu yüzden eserlerinde batıl inançları ve gerici hareketleri eleştirirken, Batı kültüründeki bilgileri öğretmektedir. Namık Kemal'in tiyatrodaki uyguladığı faydalı eğlence yöntemini roman ve hikâyede uygulamıştır. Batı kültürünün iyi yönlerinin yanında kötü yönlerinin de olduğunu düşündüğünden, olayların Avrupa'da geçmesini tercih etmiştir. Bunun dışında Müslüman halkın arasında geçen olayların da anlatıldığı romanları da vardır. Bunlara *yeni roman* adını verir ve örnek olarak *Müşahadat*'ı yazdığını söyler. Ahmet Mithat'ın roman ve hikâye hakkındaki görüşlerini kitaplarının ön sözlerinden ve yazdığı Ahbar-ı Asara Tamim-i Enzar adlı eserinden de anlayabiliriz. Yazarken okuyucuyu meraklandırmak için olayı değişik biçimlerde anlatmakta ustadır. Eserlerinde genellikle *romantizm akımının* etkileri görülür. Hikâye ve romanlarındaki meddah etkisi özellikle Tahkiye'de ve üslubunda çok belirgindir.

Edebi Kişiliği:

Romanlarının genel özellikleri:

- Her tarzda roman yazmıştır:
  - ❖ ***Macera Romanları:***
    - Hasan Mellah
    - Hüseyin Fellah
    - Süleyman Musuli
    - Dünyaya İkinci Geliş
  - ❖ ***Tarihsel Romanı:***
    - Arnavut ve Solyotlar
  - ❖ ***Harika Romanı:***
    - Çengi (Olağan üstü olaylardan söz eder.)
  - ❖ ***Gezi Romanları:***
    - Acaib-i Âlem
    - Ahmet Metin ve Şirzad
  - ❖ ***Realist Romanları:***
    - Henüz On Yedi Yaşında
    - Felatun Bey ile Rakım Efendi
  - ❖ ***Natüralist Romanları:***
    - Nüşahadat
    - Taaffüf

- Yalnız olayları anlatmakla yetinmez. Kahramanların ruh hallerini de belirtir.

- Karakterleri dışa dönüktür.
  - Eserlerinde nedensellik ön plandadır.
  - Eserleri genellikle çeşitli karakterlerin iç içe giren maceraları üzerine kurgulanmıştır.
  - Eserde kendi kişiliğini de ortaya çıkarır.
  - Okuyucuya ‘*Ey kaari*’ diye seslenir.
  - Okuyucuya anlatılan sorunla ilgili sorular sorar.
  - Kendi fikir ve düşüncelerine de yer verir.(Meddahların hikâye anlatma yöntemidir.)
  - Olaylara sık sık karışarak karakterleri eleştirir.
  - Öğretici olmayı sanat yapmaktan daha üstte tutmuştur.
  - Genellikle konu dışına çıkarak farklı bilgileri de okuyucuya aşılamaaya çalışır.
  - Her eserinin sonunda *kıssadan hisse* vardır.
  - Eserlerinin sonunda iyiler kazanır ve kötülere ceza verir.
  - Batıda çok beğenilen bir eser ortaya çıkarsa, hemen buna benzer bir eser yazar.
- Örneğin; Monte Christo → Hasan Mellah, Don Kişot → Çengi...
- Kahramanlarının bir kısmı hayattan alınmış tiplerdir. Fakat bir kısmı da olağan üstü tiplerdir.
  - İlk romanlarında romantizmin etkisi görülürken, sonraları realizm ve natüralizmin etkileri de görülmeğe başlar.
  - Meddah ağzı ile konuştuğu için dili sadedir ve üslup kaygısı yoktur.
  - Eserleri onun için bir amaç değil, halkı bilgilendirebilmek için kullandığı bir araçtır.
  - Tanzimat dönemi romanında sosyal adalet ve ahlaka en çok yer veren yazardır.
  - Okuyucunun dikkatini uyandırabilmek için entrikalara başvurur.

Romanlarında İşlediği Genel Konular:

- ✓ Aşk, flört, evlilik usulleri, kıskançlık ve boşanma
- ✓ Batılı bir aile ile Türk bir ailenin karşılaştırılması
- ✓ İnsan psikolojisi ve sosyal sorunlar
- ✓ Kadınlara karşı saygılı olunması
- ✓ İffet ve namus
- ✓ Sosyal sınıflar ve batılılaşma
- ✓ Giyim ve görgü kuralları
- ✓ Avrupa’da iş, eğlence ve yaşam tarzı

Başlıca Romanları:

- Avrupa Âdâb-ı Muaşeretî Yahut Alafranga
- Esrar-ı Cinayat
- Hasan Mellah (1874)
- Hüseyin Fellah (1875)
- Felatun Bey ile Rakım Efendi (1875)
- Karı Koca Masalı (1875)
- Paris’te Bir Türk (1876)
- Çengi (1877)

- Henüz On Yedi Yaşında (1881)
- Karnaval (1881)
- Vah! (1882)
- Dürdane Hanım (1882)
- Jön Türk (1908)

Başlıca Hikâyeleri:

- Esaret (1870)
- Gençlik (1870)
- Gönül (1870)
- Firkat (1870)
- Yeniçeriler (1871)
- Nasip (1877)
- Çifte İntikam (1877)
- Para (1887)
- Diplomalı Kız (1895)
- Ana Kız (1895)
- Kıssadan Hisse (1871)

Başlıca Tiyatroları:

- Eyvah (1872)
- Açık Baş (1875)
- Hükm-i Dil (1885)
- Çengi (1885)
- Çerkez Özdenleri (1885)

AHMET VEFİK PAŞA (1823–1891)

Ahmet Vefik Paşa, Tanzimat döneminde **milliyetçilikle** ilgili ilk çalışmaları yapan, Türk devlet adamı ve yazarıdır. 1823 yılında, İstanbul'da doğmuştur. Babası, Tercüman Ruhiddin Efendi'dir. Babasının Paris'e gitmesi üzerine, eğitimine Paris'te devam eder. İstanbul'a dönünce tercüme odasına girer. 1840'ta Londra'ya elçi kâtibi olarak gönderilir. Daha sonra Sırbistan ve İzmir'de geçici görevler aldı. 1847'de mütercim-i evvel oldu. Deâvi nazırı, Paris elçisi, Evkaf nazırı, Darülfünun'da hikmet-i tarih hocası ve müfettiş oldu. 1864're Bursa halkının şikâyeti üzerine görevden alındı ve Âli Paşa'nın ölümüne kadar açıkta kaldı. Bu sürede *Moliere* ve *Voltaire*'den **tercümeler** yaptı, ***Fezleke-i Tarih-i Osmanî***'yi yazdı. Vefik Paşa Meclis-i Mebusan reisi iken vezir olmuştur.

Ahmet Vefik Paşa, Türkçeyi düzgün kullanmakla birlikte, Arapça, Farsça, Fransızca, Latince ve Yunanca da bilmekteydi. Yerine göre çok terkipli ve secili bir dil kullanarak, Arapça ve Acemce kelimelerin çoğunlukta olduğu cümleler kullanırdı. Bu durumu bazen de halk söyleyişi haline getirmiştir. Bununla birlikte Türk dilinin bağımsızlığını korumak için büyük bir çaba sarf ederdi.

Eserleri:

Vefik Paşa, milliyetçi görüş ve düşünüşle dil, tarih ve folklor alanlarında önemli eserler vermiştir. Ebulgazi Bahadır Han'ın ***Şecere-i Türk*** isimli kitabını Çağatay Türkçesi'nden Osmanlı Türkçesi'ne çevirmiştir. Bu eserde Türklerin çok daha köklü ve şanlı bir tarihleri olduğunu ortaya koymuştur. Daha sonra ise Anadolu Türkçesi'nin ilk lügat kitabı olan ***Lehçe-i Osmanî*** 'yi yazmıştır. Bu eserde çeşitli Türk Lehçeleri hakkında bilgiler vererek, bunların Türkiye ve Türkistan'daki yayılış alanlarını belirtmiştir. Böylece daha sonraları yapılan milli dil çalışmalarına kaynak olmuştur. Bunların yanında ***Atalar sözü isimli Darb-ı Mesel Mecmuası, Hikmet-i Tarih, Fezleke-i Tarih-i Osmanî***'yi yazmıştır.

Ahmet Vefik Paşa'nın Tiyatro Alanındaki Çalışmaları:

Ahmet Vefik paşa'nın Avrupa'daki eserlerden yaptığı çeviriler, tiyatrodaki çok önemlidir. Özellikle Fransız komedi yazarı olan Molier'den yaptığı çeviri ve adaptasyonlarında insanların sosyal yaşamdan öğrendikleri komik davranışları ortaya koyar. Victor Hugo'nun ***Hernani*** isimli dramı, Volter'in ***Mikro Mega*** isimli eseri, Lessage'nin ***Gilbilas ve Fenolonun Telemak*** isimli eserleri de çevirmiştir. İlk adapte eserini 1869'da yayınlamış ve sahneye koymuştur. Sahne eserlerinde yerli karakterlere, yerli ağızlara dikkat ettiği ve kişilerin mesleklerine veya ait oldukları zümrelere göre konuştukları dikkat çekmektedir. Manzum tercümelerinde sade bir dil kullanmakla beraber, mısralarda vezin ve söyleyiş ahengine de önem vermez. İlk adaptasyonları, 1869'da yayınladığı ***Zor Nikâh*** ve ***Zoraki Tabip***'tir.

Adaptasyonları tercümelerinden daha çok sevilmiştir. En başarılı eserlerinden biri de 1869'da basılmış olan ***Yorgaki Dandini*** isimli adapte eserdir. Molier'den yaptığı tercüme ve adaptasyonlarının sayısı toplam on altıdır. Bunlar; İnfial-i Aşk, Don Civanı, Tabibi Aşk, Adamcıl, Zor Nikâh, Zoraki Tabip, Tartüf, Azarya, Yorgaki Dandini, Okumuşlar, Dekbazlık, Merakî, Kocalar Mektebi, Savruk, Kadınlar Mektebi ve Dudu Kuşları'dır.

Bunlardan başka; Fransızca'dan tercüme ettiği Arslan Avcıları isimli iki perdelik eseri de bulunmaktadır.

RECAİZADE MAHMUT EKREM

Tanzimat edebiyatı ikinci dönem yazarlarından olan Recaizade Mahmut Ekrem'e göre şiirin, edebiyatın ve geniş anlamda sanatın, insanda değişik duygular uyandıran güzelliklerini anlatmaktan başka bir amacı yoktur, siyaset, toplum ve ahlak sorunları şiiri ilgilendirmez. Bu düşünceyle Recaizade Mahmut

Ekrem, Tanzimat Dönemi'nin edebiyatta bir tür toplumsal ahlakın ve siyasal düşüncelerin savunuculuğunu yapan birinci kuşak sanatçılardan ayrılır.

HAYATI

Devrin tanınmış bilim ve sanat adamlarından olan Recai Efendi'nin oğlu olan Rezaizade Mahmut Ekrem 1 Mart 1847'de İstanbul'da doğdu. Bayezit Rüştüyesi ve Mekteb-i İrfaniye'de okuduktan sonra, 1858'de girdiği Harbiye İdadisi'nden sağlığının bozulmasından dolayı öğrenimini bitirmeden ayrıldı ve 1862'de Hariciye Mektubi Kalemî'nde memurluk görevi aldı. Burada hem Fransızca öğrenmeye başladı hem de Tanzimat edebiyatını yaratan Namık Kemal, Leskofçalı Galip, Hersekli Ahmet Hikmet gibi ozan ve yazarlarla dostluk kurarak edebiyatla ilgisini pekiştirdi. İlk yazılarını başta Tasvir-i Efkâr'da olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde yayımladı. Bu ürünler eski edebiyat anlayışını sürdüren denemelerdir. Hariciye Mektubi Kalemî'nde yakınlaştığı, Tasvir-i Efkâr'ın sorumlusu Namık Kemal'in 1867'de Paris'e gitmesinden sonra, gazetenin sorumluluğunu üstlendi. 1868'de Danıştay üyeliğine atandı, daha sonra bu kurumda başmuavin oldu.

İlerlettiği Fransızcasıyla Fransız edebiyatını yakından izleyen ve tiyatroyla ilgilenen Rezaizade Mahmut Ekrem, 1870'te konusu Fransa'da geçen ve kahramanları Fransız olan Afife Anjelik adlı oyununu yayımladı. 1871'de de eski edebiyat anlayışını sürdüren şiirlerini ve düzyazı parçalarını Nağme-i Seher (sabah ezgisi) adıyla kitaplaştırdı. Aynı yıl, yeni kurulan Nafia Dairesi'ne, 1872'de Tanzimat Dairesi'ne atandı, daha sonra burada başmuavin oldu. 1874'te yeniden Mekteb-i Mülkiye'de edebiyat öğretmenliğine getirildi. Bu okulda o zamana kadar sürdürülen öğretim anlayışını değiştirerek derslerde Batılı bir yöntem izledi. Ders notlarını düzenleyerek oluşturduğu Talim-i Edebiyat adlı eleştiri ve kuram kitabını taşbaskı olarak bastırıp ders kitabı olarak okuttu. Bu kitapta geliştirdiği yeni edebiyat eleştirisi anlayışı ve bu anlayışı uygulayarak yazdığı şiirleri içeren üç ciltten oluşan Zemzeme (ezgili sesler, 1883, 1884, 1885) kitabına eski edebiyat yandaşlarınca yapılan saldırılar nedeniyle tartışmalara girişti. Zemzeme'nin üçüncü cildinin önsözünde ve Takdir-i Elhan kitabındaki görüşler de eski edebiyat yandaşlarınca saldırıya uğradı.(bu saldırıların en ağırı, Muallim Naci'nin 1886'da tefrikaya başladığı Demdeme'dir. Demdeme'nin tefrikası, yarattığı yankılar nedeniyle, resmi makamlarca yarıda kesildi.)

Rezaizade Mahmut Ekrem 1896'da Temyiz Mahkemesi reisliğine, aynı yıl Tanzimat Dairesi reisliğine getirildi. Bu arada Talim-i Edebiyat'taki kimi metinlerin sansürce çıkarılmasının istenmesi üzerine Mülkiye Mektebi'ndeki görevinden ayrılmak istedi, ama maarif nazırı Mustafa Paşa'nın araya girmesiyle vazgeçti ve Galatasaray Lisesi'nde görev aldı. Ancak Mustafa Paşa'nın nazırlıktan ayrılması üzerine iki okuldaki görevini de bıraktı.

Bu tartışmalar ve sansürün baskısı nedeniyle şiirden uzaklaşarak, yeni yetişenleri yönlendirmeye, yapıtlarını eleştirmeye ve öykü yazmaya yöneldi. "Saime" adlı öyküsünün tefrika edilmesi sansürce yarıda kesildi. İtalya'nın saldırısı sırasında baş gösteren salgın hastalığı yerinde inceleyecek olan kurula katılarak 1890'da Trablusgarp'a gitti. Yurda döndükten sonra Büyükkada'da oturmaya mecbur edildi.

Bu dönemde Şemsa adlı öykü kitabıyla tek romanı Araba Sevdası'nı yayımladı.

Rezaizade Mahmut Ekrem, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra 1909'da evkaf ve maarif nazırlıklarına getirildi sonra aynı yıl ölünceye kadar sürdüreceği Ayan (senato) üyeliğine atandı. 31 Ocak 1914'te İstanbul'da öldü.

SANATININ ÖZELLİKLERİ VE GÖRÜŞLERİ

İlk şiirlerinde eski anlayışı sürdüren Rezaizade Mahmut Ekrem tehliller, münacatlar, naatlar, övgüler ve gazeller yazdı. Namık Kemal ve Abdülhak Hamit'in

etkisiyle şiirlerini yenileştirerek geliştirdikten sonra, Divan edebiyatının dil ve anlatımını taklit eden bu şiirlerini beğenmediğini belirtti. Ona göre şiirin, edebiyatın ve geniş anlamda sanatın, insanda değişik duygular uyandıran güzelliklerini anlatmaktan başka bir amacı yoktur. Siyaset, toplum ve ahlak sorunları, şiiri ilgilendirmez. Sanatçı yapıtını bir ahlak dersi vermek için değil, duygu, düşünce ve hayal güzelliklerine ulaşmak için yazar. Bu bakımdan Recaizade Mahmut Ekrem, Tanzimat döneminin edebiyatta bir tür toplumsal ahlakın ve siyasal düşüncelerin savunuculuğunu yapan birinci kuşak sanatçılardan ayrılarak, Servet-i Fünun şiirini hazırlayan sanatçıdır. Güzelliğin, düşünce, duygu ve hayal güzelliği olarak üç bölümde toplandığını belirtir. Zemzeme adlı üç ciltlik kitabındaki şiirlerde duygu güzelliğine yönelmiştir. Ona göre, şiirde biçimi, yüksek, süslü ve alelade olmak üzere üçe ayırdığı üslup belirler. Kendi şiirlerinde bu üç üslubu da denemiştir.

Şiirlerinde günlük yaşam, anılar, aşk, doğa ve özellikle ölüm konularını işleyen Recaizade Mahmut Ekrem, dil konusunda da Tanzimat edebiyatının birinci kuşağının ulaştığı yalınlıktan ayrıldı, şiirin kendisine özgü bir dili ve sözcük dağarcığı olduğunu belirterek Servet-i Fünun'un şiir dilinin çıkış noktasını oluşturan bu dil anlayışını şiirlerinde uyguladı ve edebiyat dilinin konuşma dilinden ayrılmasına yol açtı.

Eleştiri yazılarıyla yeni kuşağın edebiyat anlayışını yönlendiren Recaizade Mahmut Ekrem 'e göre şiirdeki üslup güzelliğini ölçü ve uyak yaratmaktadır. Uyağın eski edebiyattaki gibi göz için değil kulak için kullanılması gerektiğini, yani yalnız yazılışı değil, sesleri benzeyen sözcüklerin de uyak olabileceğini söyleyerek uyak anlayışına da yenilik getirmiştir. Türkçe sözcüklerin, özellikle yüklemelerin müzik değeri olmadığını ileri sürmesi, dilde yalınlıktan uzaklaşmasının bir başka nedenidir.

ÖYKÜLERİ VE ROMANI

Recaizade Mahmut Ekrem'in Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi (1889) ile Şemsa (1896) adlı iki uzun öyküsü, öykü tekniği bakımından zayıf, romantik yapıtlardır. 1898'de yayımlanan tek romanı Araba Sevdası, Tanzimat edebiyatı romanında Batılılaşmayı yanlış yorumlayan, bu nedenle gülünç duruma düşen bir züppe genci anlatır. Gerek olay, gerekse roman tipleri bakımından özgün bir yapıt olan Araba Sevdası'nda Türk romanında ilk kez gülmece öğeleri işlevsel olarak kullanılmıştır. Tanzimat edebiyatı romanının betimlemede süslü, konuşmalarda yalın dil kullanma anlayışı bu romanda da görülmekle birlikte, Recaizade Mahmut Ekrem'in roman dili yalın sayılabilir. Romanda ruhsal betimlemeler de önemli yer tutar. Araba Sevdası gerçekçi yöntemle yazılan ilk Türk romanlarından biridir.

TİYATRO OYUNLARI

Recaizade Mahmut Ekrem, Tanzimat edebiyatında ortaya çıkan tiyatro türünde de ürün verdi; ancak bu türdeki yapıtları özgünlük ve yetkinlikten uzaktır. İlk oyunu Afife Anjelik'in çeviri olma olasılığı da vardır. Chateaubriand'dan çevirdiği, romandan uyarlanan Atala Yahut Amerika Vahşileri'nden (1873) sonra yazdığı Çok Bilen Çok Yanılır güldürüsü ile Namık Kemal 'in etkisindeki Vuslat onun tiyatro yazarı olarak en etkin yapıtlarıdır.

ESERLERİ

ŞİİR: Nağme-i Seher (sabah ezgisi, 1871), Yadigar-ı Şebab (gençlik andacı, 1873), Zemzeme (üç cilt, 1883, 1884, 1885), Tefekkür (düşünce; şiir- düzyazı, 1888), Pejmürde (solmuş; şiir- düzyazı, 1895), Nijad Ekrem (şiir- düzyazı, 2 cilt, 1910, 1911), Nefrin (ilence, 1916)

ÖYKÜ: Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi (1889), Şemsa (1895)

ROMAN: Araba Sevdası (1898)

ELEŞTİRİ: Talim-i Edebiyat (taşbaskı olarak 1879,1882), Kudemadan Birkaç Şair (eski ozanlar üstüne eleştiriler, 1885), Takdir-i Elhan (M. Tahir'in el kitabı eleştirisi, 1886), Takrizat (1898)

OYUN: Afife Anjelik (1870), Atala Yahut Amerika Vahşileri (1873), Vuslat (1874), Çok Bilen Çok Yanılır (yazılışı 1874, yayımlanışı 1916).³

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN

5 Şubat 1851'de İstanbul'da doğdu. Tarihçi Hayrullah Efendi'nin oğlu olan Abdülhak Hamit Tarhan, ulema çocuğu olduğundan, beş yaşındayken "İstanbul Rüusu" rütbesiyle maaşa bağlandı. İlköğrenimini mahalle mektebinde yaparken bir yandan da özel dersler aldı. 1862'de ağabeyiyle birlikte, Paris'te bulunan babasının yanına gitti, bu kentte bir buçuk yıl kadar bir koleje devam etti, dönüşünde de Robert Kolej'de öğrenim gördü. 1865'te Babiâli Tercüme Odası'na girdi. Babasının İran'a elçi olarak atanması nedeniyle iki yıl kadar Tahran'da bulundu, sefaret kâtipliği yaptı. Babasının ölümü üzerine İstanbul'a döndükten sonra bir süre Maliye Mühime Kalemi'nde ve Şura-yı Devlet Kalemi'nde memurluk yaptı. 1871'de Fatma Hanım'la evlendi, şiir yazmaya başladı ve aralarında Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Samipaşazade Sezai'nin de bulunduğu birçok sanatçıyla dostluk kurdu. Daha sonra sırasıyla Paris sefaretinde (1875), Poti'de (Kafkasya, 1881) Golos'ta (1882), Bombay'da (1883) kâtiplik ve konsolosluk görevlerinde bulundu. Bombay'dayken eşi Fatma Hanım'ın hastalanması ve yurda dönerken ölmesi (1885) Abdülhak Hamit Tarhan'ı çok sarstı ve "Makber" şiirine esin kaynağı oldu. 1886'da Londra sefreti başkâtipliğine atandı, 1895'te Lahey büyükelçiliğine getirildi. 1897'de de Londra'daki görevine müsteşar olarak döndü. Londra'da geçen yıllarında İngiliz edebiyatını yakından tanıdı. 1890'da evlendiği Nelly Hanım öldükten sonra, Brüksel elçiliği sırasında Lüsyen Hanım'la evlendi. 1912'de görevinden alındı. Bir süre işsiz kaldıktan sonra 1914'te Meclis-i Ayan üyesi oldu. Mütareke yıllarını Viyana'da geçirdi, cumhuriyetin ilanından sonra yurda döndü. 1928'de İstanbul milletvekili oldu ve ölünceye kadar mebus olarak kaldı. Kendisine vatana üstün hizmet fonundan maaş bağlandı. 12 Nisan 1937'de İstanbul'da öldü. Mezarı Zincirlikuyu'dadır.

YAPITLARININ ÖZELLİKLERİ

Namık Kemal ve Şinasi ile ikinci kuşaktan Recaizade Mahmut Ekrem'in geliştirdiği yenilikçi ortamda şiire başlayan Abdülhak Hamit Tarhan, Türk şiirinde yenileşmenin ilk önemli ozanıdır.

Onun şiirlerinde kullandığı nazım biçimleri ve Batılı anlamda kompozisyon anlayışıyla birlikte divan şiirinin süregelen etkileri sona erdi., şiir tekniğinin değişmesinde bir dönüm noktasına gelindi.

³ Yararlanılan kaynaklar: Gelişim Hachette 9. cilt.

Abdülhak Hamit Tarhan, kendisinden önceki ozanlarda görülmeyen biçimde “ben”i işleyerek, şiire “birey”in bakış açısını getirdi. Doğayı nesnel olarak değil, öznel açıdan gören bu bireysel bakış açısı, dış dünyayı algılar ve yorumlarken, ozanın iç dünyasını dışavurmada bir araç oldu. İşlediği konular da, babasının ve eşi Fatma Hanım’ın ölümlerinin bilinçaltına işlediği ölüm duygusuyla doğadır. Doğaya da ölüm konusunda olduğu gibi metafiziksel açıdan yaklaşan Abdülhak Hamit Tarhan’ın şiirinde, günlük yaşamdaki trajik çatışmalar, yaşama başkaldırma, dinselliği sorgulama ve bireysel acılar gibi konular işlenirken, ölüm duygusundan kaynaklanan bu metafizik bakış açısı egemendir. Abdülhak Hamit Tarhan’ın devinim içindeki doğayı da şiire sokması bir yenilik oldu.

Ancak, doğayı ya da kırsal yaşamı gerçekçi çizgileriyle vermekten çok, bir hayranlık duygusu eşliğinde çoğu kez metafizik yorumlamalarla betimledi.

Abdülhak Hamit Tarhan’ın şiirde yeni kompozisyonlar geliştirmesine karşın, bu konuda estetik bir tutarlığa ulaştığını söylemek güçtür. “Üslubum yok, üsluplarım var” diyerek, bu arayışı, bir kural biçimine getirdi. Bu nedenle çoğu zaman, zengin imge yeteneğini estetik bir düzende kullanamayarak uyaklara bağımlı bir şiir düzeni kurdu. Dil bakımından da yalın ve ağıdalı Osmanlıca dizeleri bir arada kullandı.

Abdülhak Hamit Tarhan’ın oyunları, kendisinin de belirttiği gibi, oynanmak için değil okunmak için yazılmış dramlardır. Bu dramların başlıca konusu insanların tutkularıdır.

ESERLERİ

ŞİİR: Sahra (1879), Makber (1885), Ölü (1885), Bunlar Odur (1885), Divaneliklerim Yahut Belde (1885), Halce (1886), Bir Sefilenin Hasbıhali (1886), Bâlâdan Bir Ses (1912), Validem (1913), İlham-ı Vatan (1916), Tayflar Geçidi (1917), Ruhlar (1922), Garam(1923).

OYUN: Macera-yı Aşk (1873), Sabr ü Sebat (1875), İçli Kız (1875), Duhter-i Hindu (1876), Nazife (1876), Nesteren (1878), Tarık Yahut Endülüs Fethi (1879), Tezer Yahut Abdurrahman-ı Salis (1880), Eşber (1880), Zeynep (1908), İlhan (1913), Liberte (1913), Tarhan (1916), Finten (1916), Sardanapal (1917), Hakan (1935).

MEKTUP: Mektuplar (derleyen: Süleyman Nazif, iki cilt, 1916).⁴

MUALLİM NACİ

Tanzimat dönemi Edebiyatımızın şair ve yazarlarından olan Muallim Naci, divan şiiri akımına yeniden hız vermeye çalışır, bu yoldaki şiir çalışmaları sırasında, yeni zevkin o günkü temsilcileriyle tartışmalara girer, medrese kültürü etkisiyle divan şiiri etkisiyle divan şiiri yazarken, Avrupalı zevke uygun şiirler de yazar.

HAYATI

Asıl adı Ömer olan Muallim Naci, 1850’de İstanbul’da doğar. 1857’de babası ölünce, annesiyle birlikte Varno’daki dayısının yanına gider. Varno Medresesi’nde öğrenimini yaptıktan sonra 1867’de Varno Rüştüyesi’nde öğretmenliğe başlar. Bu arada, Naci mahlasıyla şiirler yazar. Mutasarrıf Sait Paşanın yanında Rumeli ve Anadolu’da çeşitli yerlerde memurluk yaptıktan sonra İstanbul’a döner ve 1883-1885 yıllarında Tercüman-ı Hakikat gazetesinin edebi yayınlarını idare eder. Daha sonra

⁴ Yararlanılan kaynaklar: Gelişim Hachette 10. cilt, Edebiyat Ansiklopedisi, Gazi Üniversitesi web sitesi.

Saadet ve Vakit gazetelerinde çalışır, ayrıca Mekteb-i Sultani ve Mekteb-i Hukuk'ta öğretmenlik yapar. 1891'de vakanüvis olan Muallim Naci ilk yazıları "Tuna" gazetesinde çıkar. Bazı manzumeleri açık, duru bir dille yazılmış olması dolayısıyla sevilir. Bütün eserlerinde Doğulu bir ruh ve biçim görülür. Divan şiiri akımına yeniden hız verir. Yeni edebiyatın o günkü temsilcileri Recaizade Mahmut Ekrem ile Abdülhak Hamit Tarhan'a karşı koyar. Yazdığı bir anı kitabı, çağı için üstün bir sadeliktir. Ayrıca Arap, Fas, Fransız edebiyatlarından çevirileri de vardır. Kitaplarının sayısı kırkı bulur. Muallim Naci, 13 Nisan 1893'te henüz kırk üç yaşında iken İstanbul'da ölür... Mezar taşında nesih hatla kendinin şu beyiti yazlıdır:

Hak perestim arz-ı ihlas ettiğim dergah bir
Bir nefes tevhidden ayrıldım Allah bir.

EDEBİ KİŞİLİĞİ

Muallim Naci, Divan edebiyatı şiirinin terk edilmesine razı değildir. Yeni bir çaba ile Divan şiirinin canlandırılmasını ister. Divan şiirinin geleneklerinden uzaklaşmaya başlayan Tanzimat şairleriyle bu yüzden tartışmaya girer.

Öğretmen olduğu için, kusurlara ve hatalara karşı tepkisi vardır. Şiirlerinde bu tepkilerini fırsat buldukça yansıtır. Eski biçim şiire Divan şiirine bağlılığını sürdürürken, duru sayılabilecek bir Türkçe'yi şiirlerinde kullanmaya çalışmaktan da geri kalmaz.

SANATI

Muallim Naci Varno'da öğrenim yıllarında Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerini okuduğu bilinmektedir, bunun yanında Namık Kemal, Ziya Paşa ve Hamid'i de okumuş olacağı tahmin edilmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Naci'deki açık ve sade anlatım kapılarının bu yıllarda okuduğu eserler, özellikle Ahmet Mithat Efendi sayesinde açıldığını söyler. Böylece ondaki sadeliğin daha işin başında var olduğunu görürüz.

Naci'nin sanat dünyasının ve şiirindeki gurbet, yalnızlık, hüznün ve küskünlük şeklinde görünen belli başlı üç-dört ana temanın oluşumunda Rumeli ve Anadolu'nun birçok yerlerinde dolaşmasının olumlu, olumsuz birçok etkisi olur. Şiirlerinin, devrinde o kadar çok tartışma konusu edinilmesinin iki nedeni vardır. İlkinin Naci kendisi belirtir: "Şimdi herkes öyle külfetli ifadeden hoşlanmıyor. Külfetten azade sade sözü seviyor. Onun için benim vakalarım da sevildi." (Yazmış buldum mukaddimesi)

İkincisiyse, yenileşme gibi yabancılaşma akımının örneklerine karşı, onun eski şiirin üstatlarını andırır gazellerle çıkışıdır. O kendi şiirlerinde değişik denemelere gidebildiği halde, onu gençlere ve devrin bazı üstatlarına önemseten şey eskiyi devamlı olarak öne almasıdır.

Naci, çağdaşları olan Yenişehirli Avni Bey, H. Arif Hikmet Bey, Kazım Paşa ve diğerlerinin yanında eski şiiri sürdürürken, onlardan ayrı olarak da batı edebiyatını kendine göre değerlendirir. Onun sanat hayatına bakıldığında, zaman zaman kavgasını da yaptığı Türk dilini sadeleştirme, grameri doğru kullanma çabalarını da göz önünde bulundurmak gerekir. O, Türkçe'de yeni yeni öğrenilmeye başlanan ve zevk alınan gramerin kahramanıdır. Kendinden hemen sonra değilse bile daha sonra edebiyatımızda bütün dallarda topluca gerçekleşen sadeleşme olayında Naci'nin büyük etkisi vardır. Ayrıca döneminde önemli bir yer dolduran, nesline ve sonrakilere kadar uzanan hocalığı da vardır. Onun şiir tekniği ve aruzu kullanıştaki ustalığından Tefik Fikret başta olmak üzere İsmail Safa, Nabizade Nazım; sonraları Mehmet Akif ve Yahya Kemal önemli şekilde yararlanır.

Muallim Naci'nin şiirinden hemen sonra denemeleri ve deneme yazarlığı gelir. O denemelerinde bazen bir hoca, bazen de bir eleştirmen tavrını takınır.

Denemelerinde en çok değer verdiği ve üzerinde ısrarla durduğu şey, ahlak kavramı ve bu kavramın toplumdaki uygulamasıdır.

O, kendi denemelerini “külfetsiz makaleler” diye nitelendirir. Onun bu tür yazılarında sadelik kadar canlılık, akıcılık ve modern denemedekine benzer bir biçimde okuyucuyu konuya kolayca sokabilme, dar bir çerçevede; ele aldığı konu içinden rahatça çıkabilme başarısını da görebiliriz. İ. Habip ve Tanpınar gibi bazı edebiyat tarihçileri onun bu türden sade düz yazıları için “hali yırtarak istikbali gösteren bir nesir” tanımını yapar. Onun denemelerinin içinde en önemli ve en güzel yeri olan, bugün bile zevkle okunan Ömer’in Çocukluğu’dur. Ahmet Hamdi Tanpınar kitabın dönemindeki sadeliği için: “En mühim tarafı kendi çocukluğunun arasında bize, imparatorluğun o zamana kadar bel kemiği olan, dindar ve çalışkan haysiyetli bir zümrenin, esnaf sınıfının hayatını vermesidir.(...) Kitabın o kadar beğenilmesi ve hemen neşrinin senesinde Almanca’ya tercüme edilmesi bu sıcaklığındandır.” Der.

Genellikle büyük şehri konu edinen ve kendi ardından Ahmet Rasim’in, daha sonraları Hüseyin Rahmi’nin çıkışını hazırlayan şey, yine onun “külfetsiz” nesridir.

Hayatının son yıllarında yazdığı manzum destan denemesi Ertuğrul Gazi ile arzuladığı bir mutluluğa ulaşan yazar için bu imkan, onun, eserini tamamlayabilmesi için iyi bir fırsattır; ancak ölümüyle birlikte bu isteği gerçekleşemez.

Dönemindeki yabancılaşmaya yerli kültürün ana kaynakları üzerindeki çalışmalarıyla karşı çıkan, yeri geldiğinde bunun kavgasını yapan, henüz oluşum halindeki Tanzimat sonrası edebiyatına büyük emeklerini geçen, küçüklü büyüklü ellinin üzerinde kitabına rağmen asıl eserini tamamlayamadan ölen Muallim Naci devrinde önemli bir iz bırakır.

MUALLİM NACİ İLE İLGİLİ BAZI GÖRÜŞLER

İSMAİL HABİB SEVÜK: “Muallim Naci’nin zevki, eski edebiyatla mayalanmıştı. Fakat akli yeniye istiyordu. Zevkiyle eski gazeller yazdı. Fakat akli ile yenilikler yaptı.”

BAHA DÜRDER: “Muallim Naci... Yazıda şekle çok önem verirdi. Her türlü eserde kural suçlarını bağışlamazdı... Manzumeleri de sadedir.”

VASFİ MAHİR KOCATÜRK: “Muallim Naci... Şiirde Arapça, Acemce kelimeleri çok kullanmakla beraber, dil düzgünlüğüne, sadeliğe ve duruluğa önem vermiş; talebelerini bu zevkle yetiştirmiştir.”

REFİK AHMET SEVENGİL: “ Naci... iyi dilciydi; Türkçe’nin Arap, Fars sözlerinden, bu dillerin kurallarıyla yapılmış tamlamalarından kurtulmasına çalışmadı, ama zamanına göre temiz Türkçe ile yazılmış örnekler de verdi.”

ESERLERİ

ŞİİRLERİ

ATEŞPARE(1883): Naci’nin İstanbul’da yayınlanan ilk şiir kitabıdır ve yeni teknikle yazdığı şiirlerini toplar. Şiir kitapları içinde en hacimli olup, ilginç yanları da en fazla olanıdır. Naci şöhretini bu eseriyle sağlar.

ŞERARE (1884): Gazel, şarkı, kıt’a, rubai ve benzeri divan tarzındaki şiirlerinin toplandığı kitabıdır. Sanat gücü yönünden Naci’nin en değerli eseri denebilir. Kendisi bu kitabı için, “Şerarem edebiyat göğünde dolaşıp duran Ateşparemin peykidir” der.

FÜRÜZAN (1886): Konu ve şekil yönünden eski tarzda yazılan şiirlerini toplar.

SÜNBÜLE (1890): İki bölümden meydana gelen kitabın birinci bölümünde eski tarzda yazılan şiirler yer alır. Tevfik Fikret’i hazırlayan konuşma diline yakın manzumeler de bundadır.

YADİGAR-I NACİ (1897): Naci'nin ölümünden sonra yakın dostu Şeyh Vasfi tarafından yazarın kitaplara girmemiş irili ufaklı şiirlerinden toplanarak yayınlanan bir kitabıdır.

TERKİB-İ BEND-İ MUALLİM NACİ (tarihsiz): Naci Varno Rüştüyesi'nde ikinci muallimken yayınlanan bu küçük eser Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa örneğiyle meydana gelmiştir.

MESNEVİ-İ MUALLİM NACİ (1891): Daha çok 2. Abdülhamit'e övgülerin yer aldığı bu kitap küçük bir risaledir.

MANZUM DESTAN DENEMELERİ

HAMİYYET (1882): Endülüs Emevilerinin yıkılış devrinde vatanseverliğe ün yapan Musa Bin Ebi'l-Gazan'ın savaşlarını konu edinen dramatik manzum destan denemesi Naci'nin bu türde en başarılı eseridir.

ERTUĞRUL BEY GAZİ (1891): Naci'nin ölümünden iki yıl önce yazıldığı halde ancak ölümünden sonra yayınlanabilir bu destan denemesinde Osmanlıların kurucusu Ertuğrul Gazinin Anadolu'daki mücadeleleri anlatılmaktadır.

DÜZYAZI - DENEME - TENKİT – İNCELEME

YAZMIŞ BULUNDUM (1884): Naci'nin Tercüman-ı Hakikata yolladığı on dört mektup ve bunlara verilen cevaplardan meydana gelir.

MEDRESE HATİRALARI (1886): Naci'nin medresede okurken, hocasından duyduklarını ve okuduğu çeşitli kitaplardan ilginç bulduğu parçaları bir araya getirmesiyle oluşur.

DEMDEME (1886): Rezaizade'nin Naci'yi küçük düşürücü Üçüncü Zemzeme Mukaddimesiyle Takdir-i Elhan'ına karşılık Saadet gazetesinde yayınlanan yazıların bir araya getirilmiş şeklidir.

MUALLİM (1886): Tercüman-ı Hakikat'ın edebiyat bölümü yönetirken buraya gelen edebiyatla ilgili yazılar ve şiirlerle, bunlara yazarın eleştiri tipinde verdiği cevaplar yer alır.

MEKTUPLARIM (1886): Çok çeşitli konularda, uzun-kısa deneme tipinde yetmiş dokuz mektuptan meydana gelmiştir.

ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU (1890): Sünbüle'nin ikinci kısmını Naci'nin sekiz yaşına kadar süren hayatını anlattığı ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU meydana getirir.

İSTİLAHAT-I EDEBİYE (1890): Divan şiir ve edebiyatının belagat kaidelerini ve edebi sanatları en iyi açıklayıp inceleyen bir kitaptır.

BİYOĞRAFİK ÇALIŞMALAR

OSMANLI ŞAİRLERİ (1890): Yirmi altı Osmanlı şairinin hayat hikayeleri ve eserlerinden seçmeler meydana gelir.

ESAMİ (1891): Harf sırasına göre kadın-erkek yedi yüzün üzerinde Müslüman şahsiyet hakkında ansiklopedik bir eserdir.

DİL – LÜGAT ÇALIŞMALARI

LÜGAT-I NACİ (1900): Son zamanlarına kadar önemini koruyan küçük cep lügatıdır.

TERCÜMELER

SANİHAT – ÜL – ARAB (1886): Arap edebiyatından seçmeler.

MÜTERLEM (1887): Doğu edebiyatlarından yapılan düzyazı tercümeleridir

TİYATRO ÇALIŞMALARI

HEDER (1909): Trajedi⁵

---

⁵ Yararlanılan Kaynaklar: “19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi” Ahmet Hamdi Tanpınar (2003), “Ozanlar ve Yazarlar” M. Türker Acaroğlu (1967), “Muallim Naci” Abdullah Uçman

SAMİPAŞAZADE SEZAI

1860-1936

1860'ta İstanbul'da doğdu. 26 Nisan 1936'da İstanbul'da yaşamını yitirdi. "Sergüzeşt" romanının yazarı. Babası Abdurrahman Sami Paşa'nın konağında özel öğrenim gördü. 1880'de ağabeyi Suphi Paşa'nın başında olduğu Evkaf Nezareti Mektub-i Kalemi'ne memur olarak girdi. Ertesi yıl Londra elçiliği ikinci katipliğine atandı. İngiltere'de kaldığı 4 yıl boyunca İngiliz ve Fransız edebiyatlarını inceledi. Elçilikteki görevinden İstifa edip İstanbul'a döndü. İstisare Odasına memur oldu. İlk romanı "Sergüzeşt" yüzünden göz hapsine alındığını düşünerek 1901'de Paris'e gitti Jön Türkler'e katıldı. Meşrutiyet'in ilanına kadar Paris'te kaldı. İttihat ve Terakki'nin Paris merkezinde görev yaptı. Örgütün yayın organı olan "Şura-yı Ümmet" gazetesinde 2'nci Abdülhamit'in baskıcı rejimini eleştiren yazılar yazdı. 1908'de 2'nci Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a döndü. 1909'da Madrid Büyükelçiliği'ne atandı. Birinci Dünya Savaşı başlayınca Madrid'ten İsviçre'ye geçti, savaşın sonuna kadar burada kaldı. 1921'de emekliye ayrıldı ve İstanbul'a döndü. Yaşamının son yıllarında kendisine, Büyük Millet Meclisi kararıyla "Hidamat-ı vataniyye tertibinden" maaş bağlandı. Divan edebiyatına karşı çıkan Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan gibi yazarların etkisiyle Batı edebiyatına yöneldi. Alphonse Daudet'den esinlenerek yazdığı kısa öykülerle Batılı anlamda ilk gerçekçi ürünleri verdi. 1874'te "Kamer" gazetesinde yayınlanan söylev türündeki ilk yazılarıyla adını duyurdu. İlk kitabı 3 perdelik tiyatro oyunu "Şir" 1879'da basıldı. İlk romanı olan ve kendisine büyük ün sağlayan "Sergüzeşt" Türk edebiyatında romantizmden gerçekçiliğe geçişin başarılı örneklerinden biri sayılır. Bu romanda bir paşazade ile bir cariye'nin aşk öyküsü anlatılır

1892'de Samipaşazade Sezai, Küçük Şeyler'iyile öyküyü andıran ustalıkli ürünler verir. Bu yapıtın ürünlerinde "Pandomima", benim o güne kadar görebildiğim örneklerin hepsinden üstün. Artık doğaötesi güçler, rastlantılar ayıklanmıştır öyküden. "Pandomima" yalın bir çizgide gelişir, karşılıksız kalan bir aşkı anlatır yalnızca. Uzaktan uzağa ruhsal sarsıntılara, kişilik çözümlemesine rastlarız bu öyküde.

Samipaşazade Sezai de politik olmaktan dikkatle kaçınmıştır. Kişileri gözlemeyi, kişileri bireysel serüvenleri çerçevesinde ele almayı, kişilerle yetinmeyi öngörmüştür. Herhangi bir seçim, bir toplumsal katın isterlerini, haklarını savunma söz konusu değildir. Ama yine de öykünün ne olup ne olamayacağı üzerine düşünmüştür yazar. Buruk gülümsemeli öyküleriyle en azından kendi döneminin insanını, yaşam biçimini, düşüncülerini yansıtmaya çalışmıştır.

Samipaşazade Sezai'nin öykülerini yaratan koşulları ayrıca incelemek gerek. Yaygın bir görüşten yararlanalım: 1880 yılından sonra çeviri ve uyarlamalarda oldukça önemli yazarları tanımıştır Türk öykücüsü. Örnekte Alphonse Daudet. Tanımının tek başına açıklayıcı bir öge olduğunu pek sanmıyorum. Samipaşazade Sezai'ye "Pandomima"yı yazdırtan, Alphonse benzeri örneklerine karşın kişisel bir yaratımın sonucu. Samipaşazade Sezai, Ahmet Mithat anlayışından sıyrılarak, kişiselliği vurgulamış. (Küçük Şeyler'in bugüne dek Latin harfleriyle yayımlandığını da anımsatalım.)

ESERLERİ

ROMAN:

Sergüzeşt (1889)

ÖYKÜ:

Küçük Şeyler (1892)

OYUN:

Şir (arслан, 1879)

SOHBET-ELEŞTİRİ-ANI:

Rumuz'u'l- Edeb (1900)

İclal (1923)

NABIZADE NAZİM

1862-1893

İstanbul'da doğdu. Hikaye ve roman yazarıdır. Fevziye Rüştîyesini ve Beşiktaş Askerî Rüştîyesinde okudu.

Matematik ve askeri dersler okuttu. Erkân-ı Harbiye karargâhında görevlendirildi. İki yıl Suriye'de kaldı. İstanbul'da öldü.

Servet-i Fünun dergisinin ilk yazı kadrosunda yer aldı. Karabibik ve Zehra eserleriyle tanındı. Bu iki eser edebiyatımızda realizmin ilk önemli örneklerinden sayılır.

Eserleri:

Hikaye ve Romanları: Karabibik (1890), Zehra (1896), Hasba (1891), Sevda (1891), Halâ Güzel (1891), Halâ Güzel (1891), Seyyie-i Tesamüh (1891), Yadigarlarım (1886), Esatir (1892)

Şiirleri: Heves Ettim (1885)